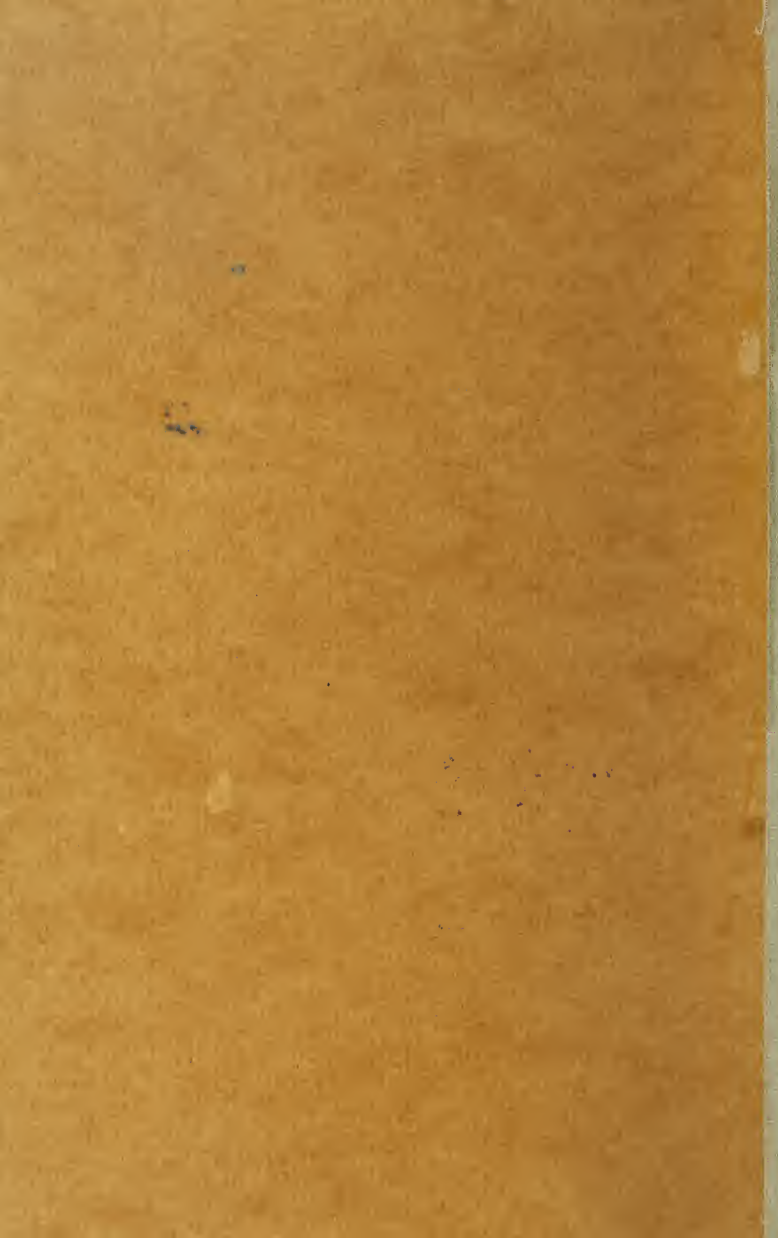

491.638

M13g

K35=21

Return this book on or before the
Latest Date stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books
are reasons for disciplinary action and may
result in dismissal from the University.

University of Illinois Library

		MAY 17 1977
MAY 13 1965		FEB 26 1985
NOV 15 1968		APR 12 1988
MAR 18 1975		FEB 22 1999
MAR 17 1975		
OCT 27 1975		
NOV 3 1975		
MAY 9 1977		
NOV 15 1977		
NOV 8 1977		
NOV 28 1977		

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
University of Illinois Urbana-Champaign Alternates

MACLEOD'S GAELIC READER

With Notes and Vocabulary

EDITED BY
MALCOLM MACLENNAN
EDINBURGH

EDINBURGH
NORMAN MACLEOD

1909

491.538

M138

491.638

M139

PREFACE

SOMEWHERE in the remote Highlands there is a long stretch of country road rather well planned, and, in its original idea at least, full of great possibilities. In its course eminences were levelled down and hollows levelled up, so that it maintains a fairly even plane all the way. For some miles at both ends of it the road has been completed long ago, and people delight in its smooth even surface. The middle portion, however, is still virgin bog—unstable and unsafe, save for the feet of the experienced native.

The highway of Gaelic learning is not unlike that stretch of road. At this end and at the other a piece of road is constructed, if not too severely conformed to the latest models, at least fairly adaptable to the modest style of Hebridean locomotion. To pass from parable to plain speech: We are not without valuable help in the study of our mother tongue, both in its elementary and advanced stages. There is, of course, still room for some excellent work in both these departments, and it should not be delayed. We are persuaded, however, that little or nothing is done for the middle stage; and it is because of that conviction that we venture to place this little book within easy reach of students of the language. It is meant for those who have already made a good beginning, but who are scarcely prepared to make intelligent use of such Gaelic literature as is generally available.

We think these tales well suited to this purpose. Their style is natural and simple. They abound in

220414

idiom of the simpler sort, such as give point to colloquial speech. For learners of the language they supply very useful exercise in acquiring vocabulary and easy pronunciation; while the character of the tales is such as to form a good basis for, and stimulate, Gaelic conversation. Some of our simpler Gaelic songs could be used to great advantage along with this Reader. It was at first intended to include a selection of them in the text, but, on reflection, it was thought unnecessary, as they are so easily available in other forms.

Readers of "Campbell's Popular Tales" will have no difficulty in recognising those given in the text. They are reproduced here with some slight changes in expression where thought necessary for the sake of clearness.

CONTENTS

	PAGE
CHAP. PREFACE	3
I. MURCHADH IS MIONACHAG	5
II. CAOL REIDHINN	11
III. AN GOBHA-SITH	14
IV. AM MAIGHISTIR AGUS AN GILLE	16
V. SGEULACHD CHONAILL	19
VI. AM BLAIGH BEAG LE BEANNACHD	22
VII. AM PEATA BAN	26
VIII. AN SAIGHDEAR	31
IX. RIDIRE GHRIANAIG	37
NOTES	56
VOCABULARY	60

Macleod's Gaelic Reader

I

MURCHADH IS MIONACHAG

“Nuair a philleas ruinn an samhradh,
Bidh gach doire 's crann fo chroic ;
Na h-eòin air bharr nam meanglan,
Deanamh caithreim bhinn le'n ceòl ;
A' chlann bheag a' ruith le fonn,
Mu gach tom a' buain nan ròs ;
B' e mo mhiann a bhi 's an am sin,
Anns a' ghleann 's an robh mi òg.”

MACLEOID.

DH'FHALBH Murchadh is Mionachag a bhuain shuibheagan, ach mar a bhuaineadh Murchadh dh'itheadh Mionachag. Dh'fhalbh Murchadh a dh'iarraidh slait gu gabhail air Mionachag, 's i 'g itheadh a chuid shuibheagan.

“Dé do naidheachd an diugh, a Mhurchaidh?” ars' an t-slat.

“'Se mo naidheachd fhéin, gu 'm bheil mi 'g iarraidh slait gu gabhail air Mionachag, 's i 'g itheadh mo chuid shuibheagan.”

“Cha 'n fhaigh thu mis',” ars' an t-slat, “gus am fhaigh thu tuagh a bhuaineas mi.” Chaidh Murchadh far an robh 'n tuagh.

“Dé do naidheachd an diugh a Mhurchaidh?” ars' an tuagh.

“'S e mo naidheachd fhéin,” arsa Murchadh,

“gu'm bheil mi 'g iarraidh tuaigh a bhuaineas slat—slat gu gabhail air Mionachag, 's i 'g itheadh mo chuid shuibheagan.”

“Cha'n fhaigh thu mis’,” ars' an tuagh, “gus am faigh thu clach a ghleusas mi.” Chaidh Murchadh far an robh chlach.

“Dé do naidheachd an diugh, a Mhurchaidh?” ars' a' chlach.

“'S e mo naidheachd fhéin,” arsa Murchadh, “gu'm bheil mi 'g iarraidh clach a ghleusas tuagh; tuagh a bhuaineas slat; slat gu gabhail air Mionachag 's i 'g itheadh mo chuid shuibheagan.”

“Cha'n fhaigh thu mis’,” ars' a' chlach, “gus am faigh thu uisge fhliuchas mi.” Chaidh Murchadh far an robh 'n t-uisge.

“Dé do naidheachd an diugh, a Mhurchaidh?” ars' an t-uisge.

“'S e mo naidheachd fhéin,” arsa Murchadh, “gu'm bheil mi 'g iarraidh uisge fhliuchas clach; clach a ghleusas tuagh; tuagh a bhuaineas slat; slat gu gabhail air Mionachag, 's i 'g itheadh mo chuid shuibheagan.”

“Cha'n fhaigh thu mis’,” ars' an t-uisge, “gus am faigh thu fiadh a shnàmhais mi.” Chaidh Murchadh far an robh am fiadh.

“Dé do naidheachd an diugh, a Mhurchaidh?” ars' am fiadh.

“'S e mo naidheachd théin,” arsa Murchadh, “gu'm bheil mi 'g iarraidh fiadh a shnàmhais uisge; uisge fhliuchas clach; clach a ghleusas tuagh; tuagh a bhuaineas slat; slat gu gabhail air Mionachag 's i 'g itheadh mo chuid shuibheagan.”

“Cha'n fhaigh thu mis’,” ars' am fiadh, “gus am

faigh thu gadhar a ruitheas mi.” Chaidh Murchadh far an robh an gadhar.

“Dé do naidheachd an diugh, a Mhurchaidh?” ars’ an gadhar.

“’S e mo naidheachd fhéin,” arsa Murchadh, gu’m bheil mi ’g iarraidh gadhar a ruitheas fiadh; fiadh a shnàmhais uisge; uisge fhliuchas clach; clach a ghleusas tuagh; tuagh a bhuaineas slat; slat gu gabhail air Mionachag, ’s i ’g itheadh mo chuid shuibheagan.”

“Cha’n fhaigh thu mis’,” ars’ an gadhar, “gus am faigh thu ìm a shuathar ri mo chasan.” Chaidh Murchadh far an robh an t-ìm.

“Dé do naidheachd an diugh, a Mhurchaidh?” ars’ an t-ìm.

“’S e mo naidheachd fhéin,” arsa Murchadh, “gu’m bheil mi ’g iarraidh ìm a shuathar ri casan gadhair; gadhar a ruitheas fiadh; fiadh a shnàmhais uisge: uisge fhliuchas clach; clach a ghleusas tuagh; tuagh a bhuaineas slat; slat gu gabhail air Mionachag, ’s i ’g itheadh mo chuid shuibheagan.”

“Cha’n fhaigh thu mis’,” ars’ an t-ìm, “gus am faigh thu luch a sgriobas mi.” Chaidh Murchadh far an robh an luch.

“Dé do naidheachd an diugh, a Mhurchaidh?” ars’ an luch.

“’S e mo naidheachd fhéin,” arsa Murchadh, “gu’m bheil mi ’g iarraidh luch a sgriobas ìm; ìm a shuathar ri casan gadhair; gadhar a ruitheas fiadh; fiadh a shnàmhais uisge; uisge fhliuchas clach; clach a ghleusas tuagh; tuagh a bhuaineas slat; slat gu gabhail air Mionachag, ’s i ’g itheadh mo chuid shuibheagan.”

“Cha’n fhaigh thu mis’,” ars’ an luch, “gus am faigh thu cat a shealgas mi.” Chaidh Murchadh far an robh ’n cat.

“Dé do naidheachd an diugh, a Mhurchaidh?” ars’ an cat.

“’S e mo naidheachd fhéin,” arsa Murchadh, “gu’m bheil mi ’g iarraidh cat a shealgas luch; luch a sgriobas ìm; ìm a shuathar ri casan gadhair; gadhar a ruitheas fiadh; fiadh a shnàmhais uisge; uisge fhliuchas clach; clach a ghleusas tuagh; tuagh a bhuaineas slat; slat gu gabhail air Mionachag, ’s i ’g itheadh mo chuid shuibheagan.”

“Cha ’n fhaigh thu mis’,” ars’ an cat, “gus am faigh thu bainne dh’òlas mi.” Chaidh Murchadh far an robh bhò.

“Dé do naidheachd an diugh, a Mhurchaidh?” ars’ a’ bhò.

“’S e mo naidheachd fhéin,” arsa Murchadh, “gu’m bheil mi ’g iarraidh bainne dh’òlas cat; cat a shealgas luch; luch a sgriobas ìm; ìm a shuathar ri casan gabhair; gadhar a ruitheas fiadh; fiadh a shnàmhais uisge; uisge fhliuchas clach; clach a ghleusas tuagh; tuagh a bhuaineas slat; slat gu gabhail air Mionachag, ’s i ’g itheadh mo chuid shuibheagan.”

“Cha’n fhaigh thu mis’,” ars’ a’ bhò, “gus am faigh thu sop dhomh o’n ghille-shabhail.” Chaidh Murchadh far an robh an gille-sabhail.

“Dé do naidheachd an diugh, a Mhurchaidh?” ars’ an gille-sabhail.

“’S e mo naidheachd fhéin,” arsa Murchadh, “gu’m bheil mi ’g iarraidh sop a gheibh bo; bo a bhligheas bainne; bainne dh’òlas cat; cat a shealgas luch;

luch a sgrìobas ìm ; ìm a shuathar ri casan gadhair ; gadhar a ruitheas fiadh ; fiadh a shnàmhais uisge ; uisge fhliuchas clach ; clach a ghleusas tuagh ; tuagh a bhuaineas slat ; slat gu gabhail air Mionachag, 's i 'g itheadh mo chuid shuibheagan."

"Cha'n fhaigh thu sop uamsa," arsa an gille-sabhail, "gus am faigh thu bonnach dhomh o'n bhean-fhuinne." Chaidh Murchadh far an robh a' bhean-fhuinne.

"Dé do naidheachd an diugh, a Mhurchaidh?" arsa a' bhean-fhuinne.

"'S e mo naidheachd fhéin," arsa Murchadh, "gu'm bheil mi 'g iarraidh bonnach a gheibh gille-sabhail ; sop a gheibh bò a bhlighes bainne ; bainne a dh'òlas cat ; cat a shealgas luch ; luch a sgrìobas ìm ; ìm a shuathar ri casan gadhair ; gadhair a ruitheas fiadh ; fiadh a shnàmhais uisge ; uisge fhliuchas clach ; clach a ghleusas tuagh ; tuagh a bhuaineas slat ; slat gu gabhail air Mionachag, 's i 'g itheadh mo chuid shuibheagan."

"Cha'n fhaigh thu bonnach uamsa," arsa a' bhean-fhuinne, "gus an toir thu steach uisge dh'fhuinneas e."

"Dé mar a bheir mi steach e?" arsa Murchadh.

"Cha'n 'eil soitheach ann ach an criathar cràbhach sin," arsa ise.

Chaidh Murchadh do'n tobair leis a' chriathar, ach deur uisge cha ghleidheadh an criathar cràbhach agus bha Murchadh bochd 'g a sharuchadh. Mu dheireadh ghabh feannag seachad os a cheann, 's ghlaodh i, Gorrage! Gorrage!

"Tha thusa ceart, fheannaig," arsa Murchadh. "Creadh ruadh is còinneach! Creadh ruadh is còinneach!" Rinn e, an sin, an criathar dionach

le creadh ruadh is còinneach, agus thug e steach a làn uisge.

Fhuair e bonnach o'n bhean-fhuinne a thug e do'n ghille-shabhail. Fhuair e sop o'n ghille-shabhail a thug e do'n bhoinn. Fhuair e bainne o'n bhoinn a thug e do'n chat, agus shealg an cat luch, sgriob an luch ìm, shuathadh an t-ìm ri casan na gadhair, ruith a' ghadhar am fiadh, shnàmh am fiadh an t-uisge, fhliuch an t-uisge a' chlach, ghleus a' chlach, an tuagh, bhuain an tuagh an t-slat, agus fhuair Murchadh an t-slat gu gabhail air Mionachag, 's i 'g itheadh chuid shuibheagan. Ach an uair a thill e bha Mionachag an deigh sgaineadh!

II

CAOL REIDHINN

“Ma ’s olc dhomh cha’n fhearr dhaibh,” mar a thuirt Conan ris an Deamhan.

BHA na Féinn, mar a b’abhais, anns a’ bheinn-sheilg. Cha robh iad a’ faighinn mòran, oir thachhair gur h-ann fìor-ghann a bha ’n t-sealg air a’ bhliadhn’ ud. Là dhe na làithean, air dhaibh tighinn dachaidh, chuir e ioghnadh mor orra na mnathan fhaotainn cho reamhar, bòidheach.

Chuir iad rompa gu’m biodh iad aig bun a’ ghnothuich, agus gu’m faigheadh iad a mach dé bha na mnathan a’ faotainn a bha ’g an deanamh cho dreachmhor. An uair a chaidh iad a ris a shealg, dh’fhàg iad Conan, fear dhiubh fhéin, aig an tigh, a chum gu’m faigheadh e mach an ni a bha cho diomhair orra.

Bha Conan gu seòlta a’ gabhail ealla ris na mnathan, agus cha b’fhada gus am fac’ e mar a bhà. Bha iad a’ buain barr a’ challtuinn, agus ’g a bhrùich. Bha iad a’ gabhail cuid de n’ t-sugh sin agus ’g an nigheadh fhéin leis, agus bha iad a’ tighinn beò ag òl a’ chuid eile dheth.

Ach c’arson a chaidh Conan fhàgail aig an tigh, seach mar a b’abhais? Bha so ’n a cheisd air na mnathan, agus cha b’urrainn daibh a bhi air an dòigh gus am biodh fhios aca air an aobhar. Thuig iad, mu dheireadh, gu’m b’ann gu bhi faire orra-san

a chaidh fhàgail, agus chuir so ana-meinn mhòr orra. Chuir iad rompa gu'n dioladh e air a mhì-mhodh.

Air feadh na h-oidhche, agus Conan 'n a chadal, chaidh aca air dà stob a chur anns an talamh, fear aig gach taobh dhe cheann. An sin cheangail iad a cheann ris na stuib le duail dhe fhalt fhéin. An uair a fhuair iad gach nì gu miann, chaidh iad a mach gu beulaobh an tighe, bhuail iad am basan 's rinn iad iolach mhòr gus an do dhùisg iad Conan. Shaoil le Conan, 's e eadar a chadal 's a dhùisg, gu'n robh creach air chor-eigin a muigh. Leum e air a chasan le mòr-spionnadh; ach ma leum dh'fhàg e cuid dhe fhalt agus staoig no dhà de chraicinn a chinn ceangailte ris na stuib.

Chuir so an cuthach air Conan. An uair a fhuair e na mnathan a steach an tigh, thiurr e fraoch agus connadh anns an dorus, agus chuir e teine ris an fhraoch, an rùn na bha stigh a mhuchadh leis a' cheo.

Bha na Feinn aig an àm so mu choinneamh tigh Fharabeil, air taobh eile Chaol Reidhinn. An uair a chunnaic iad an teine agus a' cheò ag eiridh suas n' a smuid leig iad glaoth mhòr asad, a' bualadh an làmh chli air clar an aodainn, agus an suilean air na speuran.

Ruith iad an sin a thearnadh an cuid mhnathan, ach bha'n caol eadar iad agus an tigh. Le comhnadh an cuid lannan, leum gach fear an caol ach aon fhear—Mac an Reidhinn. Thuit esan 's a' chaol 's chaidh a bhàthadh, agus a riamh o'n uair sin lean “Caol Reidhinn” ris a' chaol.

“Fionnachas luath air bantrachd Fhéinn,
'S leum gach fear air barr a shleagh,
Is dh'fhàg iad Mac an Reidhinn 's a' chaol.”

Ràinig iad ann an àm a bha an cobhair feumail, agus chaidh aca air na mnathan a thoirt a mach as an losgadh. Gu freasdalach thàinig iad uile troimhe ach aon no dithis dhiubh. Bha na Féinn ann am feirg mhòr ri conan, air son mar a rinn e, agus rug iad air a chum a chur gu bàs. Dh' iarr e orra mar fhàbhor gu'm biodh an ceann air a thoirt dheth le Mac an Luinn, claidheamh Fhinn—an claidheamh nach fhàgadh fuigheall beuma. Comhla ris a' sin, dh' iarr e cead a cheann a chur air sliasaid Fhinn, gu bhì air a ghearradh dheth le Garabh, a mhac.

“Achanaich gu'n iarradh mi,
As eugmhais m'anam ri iarraidh,
Mac an Luinn a bhuinte m'anam,
Air muin sléisde gile Fhinn.”

Chaidh so a cheadachadh dha ; ach chaidh, an toiseach, seachd seichean glasa, seachd cuailtean connaidh, agus seachd fòid de riasg glas, a chur air muin sliasaid Fhinn. Chaidh ceann Chonain a leagadh air a' sin, agus bhuail Garabh, a mhac, an ceann dheth le Mac an Luinn :

“Cha bu lionmhora crois 's an dearna
Na cuisle ghearrta an sliasaid Fhinn.”

Dh'fheoraich Garabh an sin, 's e air dol as a chéill, c'àit' an robh na Féinn. Thuirt iad ris gu'n robh iad gu h-iosal fodha. Ghabh e sìos gus an do ràinig a' muir, agus ghabh e dha gus an do bhath e e fhéin.

III

AN GOBHA-SITH

“Tha cath 'g a chur is feum air fir,

Tha gaath bhar sluaigh ach 's truagh gun Mhac-a'-Luinn.”

OSCAR.

LA dhe 'n robh Fionn 's a chuid dhaoine a muigh a' sealg ann an Haslainn, ann an Goirtean-taoid, an Ile, chunnaic iad a' tighinn 'n an còmhdhail duine mi-sgiamhach, agus suil mholach 'n a aodann. Bha e dian-ruith, agus a' sior-dheanamh air Fionn Mac Chumhail. An uair a choinnich iad, dh'iarr e orra esan a leantuinn gu dorus a cheardaich. “C'ait', a thruaghain, am bheil do cheardach, no 'n fheairde sinne a faicinn?” arsa Fionn. “Mo cheardach-sa,” ars' an gobha sith, “cha'n 'eil ri fhaotainn, 's ma dh'fhaodas mise, cha'n fhaic sibh.”

Shin an gobha sith as, agus Daorghlas as a dheigh. Ghabh iad a mach ri uchd an t-sleibhe, agus cha tugadh iad ach aon cheum thar gach gleann fuar fasaich. A' tearnadh gu dorus na ceardach dhluthaich na laoich r'a cheile. “Fosgladh beag,” ars' an gobha sith. “Srac romhad e,” arsa Daorghlas. An sin thionndaidh an gobha sith, agus thuirt e, “A rìgh, gu'm meal thu t'ainm, a Chaoilte. Cha bhi Daorghlas ort bho 'n àm so.”

An sin thoisich iad air Mac an Luinn. An uair a bha iad ris, thainig nighean a' ghobha-shith a steach do'n cheardaich, agus dh'fheòraich i cò am fear caol glas gun tioma a shineas an sineadh cruadhach?

Thuit an oighe ann an trom cheiste air Caoilte, agus thug i rabhadh dha gu'n abradh a h-athair ris, an uair a bhiodh an claidheamh deas, "Gu dé tha dhith air a nis?" "Ach," thuirt i ris, "abair thusa, 'Tha aon rud beag a dhith air fhathast.' An sin gabh thus' an claidheamh agus sàth e troimh chorp m'athar, a chum a chruadhachadh."

IV

AM MAIGHISTIR AGUS AN GILLE

“Am fear nach bi olc air aire, cha smaoinich e olc fir eile.”

“Am fear a tha grad gu gealladh, 's tric leis mealladh.”

BHA uair ann roimhe so anns an robh gainne mhòr air feadh na tire. Bha mòran a' falbh diomhain, 's nach fhaigheadh iad car ri dheanamh. Bha cuid ann a bha gabhail brath air gainne na h-oibreach, agus ged a bha iad a' cur feum air luchd-obair nach robh deonach mòran tuarasdail a thoirt. Bha tuathanach àraidh ann, agus cha ghabhadh e gille 's am bith, ach gille dh'fhuireadh aige gu ceann seachd bliadhna, agus nach iarradh de thuarasdal, ach na ghlacadh e 'n a bheul de'n t-siol, fhad 's a bhiodh e bualadh an arbhair anns an t-sabhal.

Cha robh neach deònach gabhail aige air a' chumha sin. Mu dheireadh thuirt e gu'n tugadh e cead an siol ud a chur anns an imire a b'fhearr a bhiodh aige, agus gu'n tugadh e na h-eich agus an crann aige fhéin airson an treabhadh agus an cliathadh a dheanamh.

Thàinig gille òg an rathad a bha deònach gabhail air na cumhachan-sa. Rinn iad còrdadh air a' bhonn sin. B' e 'n tuarasdal a bha gu bhi aig a' ghille na ghlacadh e de ghrainneanan sìl 'n a bheul, trath bhiodh e bualadh an arbhair anns an t-sabhal. Bha cead gu bhi aige an siol sin a chur anns an iomaire a b'fhearr a bh'aig an tuathanach. Bha e gus na

chinneadh air an t-siol sin a ghleidheadh, agus na ghlacadh e 'n a bheul 's e bualadh anns an t-sabhal, a chur comhla ris; agus an t-iomlan a chur anns an iomaire a b'fhearr a bh'aig an tuathanach an ath bhliadhna. Bha e gu eich is crann, agus gach goireas eile bhiodh feumail an àm cur no buain, fhaotainn o mhaighistir. Bha chùis gu bhi dol air adhart mar sin o bhliadhna gu bliadhna, fad na seachd bliadhna. Bha mar sin gu bhi aige seachd Geamhraidhean 's an t-sabhal a' bualadh 's a' glacadh; seachd earraich gu cur; seachd Samhraidhean fàs is cinneas; agus seachd fogharaidhean a' buain. Bha toradh sin uile gu bhi aige an là bhiodh aonta a mach.

Chaidh an gille dhachaidh gu mhaighistir, agus an uair a bhiodh esan a' bualadh anns an t-sabhal, bhiodh a mhaighistir daonnan a' bualadh comhla ris. Cha deachaidh aige air a ghlacadh fad a' Gheamhraibh sin ach trì grainneanan sil. Ach ghléidh e gu cùramach iad gus an d'thàinig an t-Earrach, agus, chuir e iad anns an iomaire a b'fhearr a bh'aig a' bhodach.

Dh'fhas iad agus thug iad a mach trì diasan, agus air gach dias bha trì fichead graineann maith sil. Ghléidh an gille iad sin gu cùramach, agus bha e cur gach silean mar a ghlacadh e 'n a bheul comhla riu.

Chuir e iad sin uile an ath Earrach. An uair a thàinig am fogharadh bha an toradh, a réir gach silean, a cheart cho maith 's a bha e air a' bhliadhna roimhe sin. Chuir an gille seachad a shiol gu curamach, agus ciod air bith a ghlac e 'n a bheul, am feadh a bhiodh e bualadh 's an t-sabhal, bha e air a chur comhla ris a' chuid eile.

Lean an gille air an obair sin, o bhliadhna gu bliadhna. Air a' bhliadhna mu dheireadh bha shìol aige na chuir a h-uile oirleach fearainn a bha aig a' bhodach, agus còrr fhàgail. B'fheudar do'n bhodach màl a phaigheadh do'n tuathanach a b'fhaisge dha, air son iomaire anns an cuireadh an gille an còrr sil a bh'aige. A thuilleadh air an sin b'fheudar dha cuid dhe spreidh a reic, 's gun àit' ionaltraidh air fhàgail aige.

Cha mhòr nach robh an tuathanach air a chreachadh, agus chuir e roimhe nach cuireadh e muinntireas dhe 'n t-seorsa ud air sgalach ach sud.

V

SGEULACHD CHONAILL

“Am fear nach toir an aire air a’ bheagan cha toir e’n aire air a’ mhoran.”

BHA rìgh air Eirinn aon uair d’am b’ainm Cruachan, agus bha mac aige air an robh Conall. Chaochail màthair Chonaill, agus, an ceann ghreis, phòs athair bean eile. Bha ise air son cur as do Chonall, a chum ’s gu’m biodh an rioghachd aig a sliochd fhéin. B’ann ann an tigh na ban-altrum a dh’ àraich e a bha esan a’deanamh a dhachaidh. Bha e fhéin ’s a leth-bhrathair bu shine glé mhòr aig a chéile, ach ’s ann a chuir so an tuilleadh gamhlais ann an cridhe a mhuime da thaobh-san.

Bha easbuig anns an àite, agus, ma ’s do chaochail e, dh’iarr e gu’m biodh a chuid òir is airgid air a chur comhla ris anns an uaigh. Bha Conall aig tiodhlacadh an easbuig, agus chunnaic e poca mòr òir air a chur aig a cheann, agus poc’ airgid aig a chasan anns an uaigh. Thuirt Conall ri chòignear chomh-dhaltan gu’n rachadh iad air thòir òr an easbuig. Mar a thubhairt rinn. An uair a rainig iad an uaigh dh’ fheoraich Conall dhiubhsan, co b’fhearr leo dhol sìos do’n uaigh, na’n leac a chumail suas fhad ’s a bhiodh a fhéin shìos. Thuirt iadsan gu’m b’àill leo an leac a chumail. B’ann mar sin a thachair. Chaidh Conall sìos, agus ge b’e sgiamhail a chuala iadsan, leig iad as an leac, agus thug iad na buinn as dhachaidh.

Bha nis Conall bochd 's an uaigh air muin an easbuig.

An uair a rainig an còignear chomh-dhalthan an tigh, bha am màthair na bu bhronaiche air son Chonaill na bhiodh i air son a chòignear, 's iad a bhi 'n a àite.

An ceann sheachd tràthan, dh'fhalbh cuideachd de ghilleann òga a thoirt an òir á uaigh an easbuig. An uair a rainig iad an uaigh, thog iad an leac agus thilg iad i ri taobh a' bhalla thall. Ghluais Conall shios, agus ma ghluais thug na seòid iad fhéin as. Dh'fhàg iad an sud gach arm is aodach a bh'aca. Dh'éirich Conall. Thug e leis na bha ann a dh'òr, agus gach arm is eile a dh'fhag càch, agus thug e tigh a bhan-altrum air. Bha iad uile gu subhach sòlasach fhad' 's a sheas an t-òr agus an t-airgiod.

Bha famhair mòr dluth do'n àite, aig an robh mòran òir agus airgid ann an còs creige. Bha e gealltuinn poc' òir do neach sam bith a rachadh sios ann an cliabh, a chum cuid dhe'n òr a chur a nios thige. Ach 's e bh'ann gu'n chaill mòran am beatha ris an obair. Bha am famhair 'g an leigeil sios, ach an uair a lionadh iad an cliabh dhe'n òr, bha esan 'g a tharruing an airde, agus cliabh cha chuireadh e sios tuilleadh gus am bàsaicheadh iadsan 's an toll. Là dhe na làithean thachair Conall ris an Fhamhair, agus gheall e poc' oir dha air son a dhol sios do'n toll a lionadh cliabh de 'n òr. Chaidh Conall sios. Lion e an cliabh dhe 'n òr, agus tharruing am famhair suas e mar air uairean eile. Dh'fhàg e Conall air a bhad ud, mar a rinn e air càch roimhe, gus am faigheadh e bàs. Bha daoine nis a' fàs eòlach air caran an fhamhair, agus cha'n fhaigheadh e duine a rachadh sios

dha. Mu dheireadh chuir e mhac fhéin sìos, agus an claidheamh soluis aige air uchd, chum 's gu'm faiceadh e roimhe. An uair a ràinig am famhair òg grunn na h-uaimhe, rug Conall air a' chlaidheamh sholuis agus thilg e 'n ceann dheth. An sin lion e 'n cliabh de'n òr, ach, mu's do leig e suas e dh'fhalaich e e fhéin am measg an òir anns a' chliabh. An sin tharruing am famhair suas e, ach an uair nach fhac' e mhac anns a' chliabh thilg e thar mullach a chinn e. Leum Conall as a' chliabh 's cùl an fhamhair ris. Thug e grad làmh air a' chlaidheamh sholuis, agus a dh' aon bheum sgath e'n ceann de'n fhamhair. Thug e an uair sin dhachaidh air leis a' chliabh òir agus leis a' chlaidheamh sholuis. Agus tha e beò fhathast mar do bhasaich e.

VI

AM BLAIGH BEAG LE BEANNACHD

“Cumaidh mi fein a'm' dhorn e,
'S cha chum da fhear dheug air rop e.”

BHA ann an sud a roimhe bean bho chd is triuir nighean aice. Là dhe na làithean thuirt an té bu shine r'a mathair, “'S fhearr dhomh fhéin dol a dh'iarraidh an fhortain.” “Ma ni thu sin,” ars' a màthair, “'s ann a dheasaicheas mise bonnach a bheir thu leat.” An uair a bha 'm bonnach deis, thuirt a màthair rithe, “Co aca 's fhearr leat am blaigh beag 's mo bheannachd, no am blaidh mòr 's mo mhallachd?” “'S fhearr leam,” ars' ise, “am blaidh mòr 's do mhallachd.” Mar a roghnaich fhuair. Thog i oirre 's dh'fhalbh i. Am beul an anmoich, 's i sgith acrach, shuidh i am fasgadh gàrraidh a dh'itheadh a' bhonnaich. Cha bu luaithe shin i air na chruinnich an t-sreath chuileanach, 's a dà chuilean deug, agus eòin bheag an adhair, timchioll oirre. “An toir thu dhuinn pàirt dhe'n bhonnach?” ars' iadsan. “Cha tabhair, a bheathaichean grannda,” ars' ise, “cha mhòr dhomh fhéin e.” “Biodh mo mhallachd-sa agad, agus mallachd mo dhà eun deug, ach 's e mallachd do mhàthar as miosa dhuit air fad.”

Cha robh leith a leoir 's a' bhlaidh bonnach, ach dh'éirich i 's dh'fhalbh i. Chunnaic i tigh beag fada uaithe, ach ma b'fhada uaithe cha b'fhada bha ise 'g a ruighinn. Bhuaill i 'n dorus. “Cò tha sud?” arsa

neach a bha stigh. “Searbhanta maith ag iarraidh maighistir,” ars’ ise. “Tha sin a dhith oirnne,” ars’ an neach a bha stigh. “Thig a steach.” Chuireadh muinntireas oirre gun dàil. B’e a h-obair a bhi caithris a h-uile h-oidhche bràthair do bhean an tighe a bha fo gheasan, agus air son sin bha i gu peic òir agus peic airgid fhaotainn. A thuilleadh air a sin bha aice de chnothan mar a bhriseadh i; de shnàthadan mar a chailleadh i; de mheurain mar a tholladh i; de shnàth mar a dh’fhuaigheadh i; de choinnlean mar a loisgeadh i; leabaidh is sid’ uaine foidhe agus thairis oirre; agus cothrom cadail ’s an là.

A’ cheud oidhche, an uair a bha i faire, thuit an cadal oirre. Thàinig a ban-mhaighistir a steach, ’s bhuail i an slachdan druidheachd oirre. Thuit i sìos marbh, agus thilgeadh a mach gu cùl an dùnain i.

Là dhe na làithean thuirt an darna nighean r’a màthair, “’S fhearr dhomh dol a dh’iarraidh an fhortain, ’s mo phiuthar a leantuinn.” Dheasaich a màthair bonnach, mar a rinn i roimhe. Roghnaich ise an leith mhòr ’s mallachd a màthar, mar a rinn a piuthar roimpe, agus thachair dhi calg-dhireach mar a thachair d’a piuthair.

Thuirt an té a b’òige r’a màthair, “’S fhearr dhomh fhéin cuideachd a dhol a dh’iarraidh an fhortain, agus mo pheathraichean a leantuinn.” “Ma ’s ann mar sin a bhios,” ars’ a màthair, “deasaichidh mise bonnach a bheir thu leat.” An uair a bha ’m bonnach deis, dh’fhaighnich a màthair cia aca b’fhearr leatha am blaidh mòr ’s a mallachd no am blaidh beag ’s a beannachd. Roghnaich i am blaidh beag ’s a beannachd, agus dh’fhalbh i. Am beul an anmoich, shuidh i ri fasgadh garraidh a dh’itheadh a’

bhonnaich. Mar air uairean eile, chruinnich an t-sreath chuileanach, 's an dà chuilean dheug, agus eòin bheag' an adhair, timchioll oirre. "An toir thu dhuinne rud dhe sin," ars' iadsan. "Bheir, a bheathaichean bòidheach, ma nì sibh comaith rium," ars' ise. Thug i dhaibh an cuid de'n bhonnach, agus dh'ith iad, agus fhuair iad fhéin agus ise an leòr. Theann iad an sin faisg oirre, agus sgaoil iad an sgiathan timchioll oirre, gus an robh i 'n a fallus leis a' bhlàths.

Thog i oirre a rìs agus dh'fhalbh i. Chunnaic i tigh beag fada uaithe ach ma b'fhada uaithe e cha b'fhada bha ise 'g a ruighinn. An uair a ràinig i bhuail i 'n dorus. "Cò tha sud?" arsa neach a bha stigh. "Thà searbhanta maith ag iarraidh maighistir," ars' ise. "Tha sin a dhith oirne an so, thig a steach," ars' an guth ceudna. Ghabh i air mhuinntireas gun dàil. B'e 'n tuarasdail a bha gu bhi aice peic oir agus peic airgid; de chnothan mar a bhriseadh i; de shnàthadan mar a chailleadh i; de mheurain mar a tholladh i; de shnàth mar a dh'fhuaigheadh i; de choinnlean mar a loisgeadh i; leabaidh is side uaine foidhe agus thairis oirre. B'e h-obair a bhi caithris bràthair do bhean an tighe a bha fo gheasan.

Shuidh i a' faire an duine mhairbh, 's i ri fuaghal. Air a' mheadhon-oidhche dh'èirich esan, 's chas e braoisg air. "Mar a luidh thu sìos, mar a th'agad," ars' ise, "bheir mise aon straoileadh dhuit de bhata." Luidh e sìos. An ceann tacan beag dh'èirich e rìs air uilinn, 's chas e braoisg air. Dh'èirich e 'n treas uair, 's chas e braoisg air; agus an uair a dh'èirich, bhuail i straoileadh de'n bhat' air. Ma bhuail, lean

am bata ris an duine mharbh ; lean an làmh ris a' bhata ; agus a mach a ghabh iad.

Ghabh iad air an aghaidh gus an robh iad a' dol troimh choille. Mar a b'iosal dise b'àrd dhasan, 's mar a b'àrd dhasan b'iosal dise e. Bha na cnothan a' cur nan sùl asda, agus na h-àirnean a' toirt nan cluasan dhiubh, gus an d'fhuair iad troimh'n choille. An deigh dhaibh faotainn a mach as a' choille thill iad dhachaidh. Fhuair i peic oir 's peic airgid agus am ballan iocshlaint. Shuath i am ballan iocshlaint ri dà phiuthair 's thug i beò iad. Thill iad dhachaidh 'n an triuir, agus tha iad beo fhathast mar do chailleadh iad.

VII

AM PEATA BAN

Chaidh fear gun sùilean a dh'ionnsuidh craoibh air an robh ùbhlán ;

Cha d'fhàg e ùbhlán oirre, 's cha d'thug e ùbhlán dhith.

BHA tuathanach ann roimhe aig an robh peata bàn. An uair a bha àm na Nollag a' teannadh air smuainich e gu'm marbhadh e am peata bàn. Chuala am peata bàn iomradh air an nì a bha 'n rùn a' bhodaich, agus 's e smuainich e gu'n teicheadh e le bheatha. Rinn e sin. Cha deachaidh e fada air a shlighe an uair a thachair tarbh ris. "Fàilte ort fhéin, a pheata bhain," ars' an tarbh, "c'àit' am bheil thu dol?" "Tha mi falbh a dh'iarraidh an fhortain," ars' am peata bàn. "Bha iad a' cur rompa mo mharbhadh air son àm na Nollag, agus smuainich mi gu'm b'fhearr dhomh teicheadh." "Bha iad a' dol a dheanamh an dearbh ghnìomh ormsa," ars' an tarbh, "agus cha'n 'eil nì as fhearr dhomh na falbh comhla riut." "Tha mi toileach," ars' am peata ban ; "mar is mo chuid-eachd 's ann is fhearr an sùgradh."

Ghabh iad air an adhart, ach an ùin gun a bhi fada thachair cù orra. "Fàilte ort fhéin, a pheata bhain," ars' an cù. "C'àit' am bheil thu dol mar so?" "Chuala mi gu'n robh iad a' brath mo mharbhadh air choinneamh na Nollag," ars' am peata bàn, "agus tha mi teicheadh as le mo bheatha." "Bha iad a' dol a dheanamh a leithid cheudna ormsa," ars' an cù,

“agus ’s ann a dh’fhalbhas mi comhla ruibh.” “Thig mata,” ars’ am peata ban, “’s e do bheatha ’s a’ chuideachd.”

Ghabh iad rompa, agus an ùin ghoirid choinnich cat iad. “Fàilte ort, a pheata bhain,” ars’ an cat. “Ciod e fàth do thuruais, agus c’ait’ am bheil thu dol?” Tha mi dol a dh’iarraidh an fhortain, “ars’ am peata bàn. Ghabh iad ’n an ceann gu’m marbhadh iad mi fa chomhair na Nollag, ’s thug mi mo chul dhaibh.” “Bha iad ag iomradh air mise marbhadh cuideachd,” ars’ an cat. “Ma’s e toil na cuideachd, ’s ann a dh’fhalbhas mi comhla ruibh.” “Seas a steach, a laochain, ’s gheibh thu do chuid de na bhios ann, maith no dona e,” ars’ am peata ban.

Shìn iad as le sgoinn, ach an ceann tacain thachair coileach riu, ’s e dubhach brònach. “Fàilte ort, a pheata bhàin,” ars’ an coileach. “C’ait’ bheil duil agad a dhol?” “Tha mi gabhail romham dh’fheuch an tachair na’s fhearr rium na tha mi fàgail as mo dheigh. Bha iad a moidheadh mo mharbhadh aig an Nollag, agus a chionn gu’n robh ghabh mise mo chead diubh.” “Bha mise mi-fhìn anns an dearbh chun-nart,” ars’ an coileach, “agus o’n thachair sinn air a chéile, ’s ann a ghabhas mi mo roghainn ’n ’ur cuideachd.” “D’eile ni thu, fhir-chridhe?” ars’ am peata bàn. “Seas a steach ’s an t-sreath.”

Chum iad air an aghaidh gus an do chomhalaich geadh orra, ’s e turraban mar a bha e spagail. “Fàilte ort fhéin a pheata bhàin,” ars’ an geadh. “Dé chuir bho ’n tigh thusa an diugh, agus dé i do cheann-uidhe?” “Cha b’ann gun aobhar a chuir mise mo chul ri mo dhachaidh, a gheoidh,” ars’ am peata bàn. Cha’n ’eil an Nollag fad as, mar a

dh'fhaodas fhios a bhi agad. Dh'aithnich mi air a' bhodach an là roimhe gu'n robh e runachadh mise mharbhadh roimh là Nollag, agus air an aobhar sin thug mise mo chasan leam as fhianuis." "Ma ta, gu dearbh, nach e sin an dearbh ni a chuir mise air an allaban? Ma bheir sibh cead, 's ann a theid mi comhla ruibh." "Tha sinn deònach, a charaid. Seas a nall, agus feuch an cum thu ceum ris a' choileach."

Ghabh, mar sin, a' chuideachd air an aghaidh gus an d'thàinig an oidhche orra. Chunnaic iad solus beag fada uatha, ach ge b'fhada uatha cha b'fhada 'g a ruighinn. Air dhaibh an tigh a ruighinn sheall iad a steach air an uinneig a dh'fhaicinn cò bha stigh; agus dé chunnaic iad ach meirlich a' cunntadh airgid? Thuirt am peata bàn an uair sin ri chompanaich, "Glaodhadh a h-uile fear againn a ghlaodh fhein aird' a chlaiginn, agus is neonach mur a bi tigh falamh againn ann an tiota." B'ann mar sin a bhà. Ceart comhla leig a' choisir neonach ud aon ràn uamhasach aisde. An uair a chuala na meirlich a' ghàir mhi-nadurach a bha muigh, shaoil leo gu'n robh iad an ion 's a bhi air an glacadh aig an donas, agus a mach a thug iad, gach fear air an rathad bu deiseile, agus thug iad a' choille orra.

An uair a chunnaic am peata ban agus a chuideachd gu'n robh an tigh air fhàgail falamh, a steach a ghabh iad. Fhuair iad an t-airgiod a bha aig na meirlich 'g a chunntadh, agus roinn iad eatorra fhéin e. Smuainich iad an sin gu'n gabhadh iad mu thàmh. Thuirt am peata ban, "C'àit an caidil thusa an nochd, a thairbh?" "Caidlidh mise," ars' an tarbh, ri cul an doruis, far an àbhais domh. "C'àit' an caidil thu féin, a pheata bhàin?" "Caidlidh

mis’,” ars’ am peata ban, “air meadhon an ùrlair, far an àbhais domh.” “C’ait’ an caidil thusa, a choin?” ars’ am peata ban. “Caidlidh mis’,” ars’ an cù, “an tac an teine far an abhais domh. “C’ait’ an caidil thus’, a chait?” “Caidlidh mis’,” ars’ an cat, “ann am preas nan coinnean, far an toigh leam a bhi.” “C’ait’ an caidil thus’, a choilich?” ars’ am peata ban. “Caidlidh mis’,” ars’ an coileach, “air a’ spàrr, far an abhais domh.” “C’ait’ an caidil thus’, a gheoidh?” “Caidlidh mis’,” ars’ an geadh, “air an dùnan far an robh mi cleachdta ri bhi.”

Cha robh iad fada air gabhail mu thàmh an uair a thill fear de na meirlich a dh’amharc a steach dh’fheuch am faiceadh e an robh neach sam bith ’s an tigh. Seach gu’n d’fhuair e gach ni cho sàmhach, dh’ealaidh e steach, agus chaidh e air a shocair gu preas nan coinnean air son coinneal a lasadh e. Cha bu luaithe chuir e steach a làmh na bha inean a chait a’ reubadh fheòla. Coma co dhiù, thàrr e leis coinneal, agus dh’fheuch e ri lasadh. An sin dh’eirich an cù agus chuir e earball ann am poit uisge a bha aig taobh an teine, agus thug e crathadh dha a chuir as a’ choinneal, Bha am meirleach a nis cinnteach gu’n robh an donas ’s an tigh, agus rinn e air son teicheadh. Anns an dol seachad thug am peata bàn buille dha, agus fhuair e breab bho’n tarbh. An sin ghoir an coileach, agus an uair a fhuair e mach thoisich an geadh air a ghreadadh mu na luirgnean le sgiathan. An uair a thug e choille mach dh’fheòraich a chompanaich dheth dé mar a chaidh dhà. “Cha deachaidh,” ars’ esan, “ach meadhonach. An uair a chaidh mi gu preas nan coinnean bha fear ann an sin a shàth deich sginean ann am

laimh. An uair a chaidh mi gu taobh an teine, a lasadh na coinneil, bha fear mòr dubh an sin 'n a luidhe, agus fhras e uisge a chuir as i. An uair a dh'fheuch mi ri tàrsuinn a mach, bha fear mòr am meadhon an urlair a thug utag dhomh, agus fear eile aig cùl an doruis a phut a mach mi. Shuas air an fhàradh bha eucorach sgeimheil a bha glaodhaich, '*Cuir a nios an so e, 's foghnaidh mi fhein dha,*' agus a muigh air an dùnan bha seorsa de ghriasaiche a shìn air mo ghreadadh mu na casan le apran."

An uair a chuala na meirlich a sgeula cha bu dàna le h-aon aca dhol air àruinn an tighe tuilleadh. Fhuair mar sin am peata bànn 's a chompanaich an riarachadh de dh'airgiod, agus bha iad sòghail socair fhad 's bu bheò iad.

VIII

AN SAIGHDEAR

“Chaidh mi do’n bheinn is fhuair mi e,
Shuidh mi air tom is dh’iarr mi e,
Na’n robh mi air fhaotainn bha mi air fhàgail a muigh,
Ach o nach d’fhuair mi e thug mi dhachaidh leam e.”

BHA seann saighdear ann aon uair a theich as an arm. Chaidh e gu mullach cnuic a bha ’m bràighe bhaile, agus thuirt e, “Gu ’m bu h-ann a thig an donas, agus mise thoirt leis air a dhruim, an ath uair a thig mise an sealladh a’ bhaile so.” Ghabh e roimhe gus an d’thàinig e gu tigh duin’ uasail a thachair a bhi ’n sin. Dh’fheòraich Iain de ’n duin’ uasal am faodadh e tàmh na h-oidhche a ghabhail ’n a thigh. “Mata,” ars’ an duin’ uasal, “bho ’n is seann saighdear thu, agus coltas duine calma gun fhiamh gun eagal ’n a do ghnuis, tha caisteal ri taobh na coille sin thall, agus faodaidh tu fanntuinn ann gu lá. Gheibh thu piob agus tombaca; cuach lán uisge, agus Biobull gu leughadh.” An uair a fhuair Iain a shuipeir, thug e ’n caisteal air.

Chuir e teine mor air, agus an uair a thainig tacan de ’n oidhche, dé ach thainig dithis mhnathan ruadha steach agus ciste duine mhairbh eatorra. Thilg iad i ri taobh an teallaich ’s leum iad a mach. Dh’éirich Iain, ’s le sàil a chois chuir e ’n ceann as a’ chiste. Tharruinn e mach seann bhodach liath, agus chuir e ’n a shuidhe anns a’ chaithir mhòir e. Thug e piob ’s tombaca dha, agus cuach uisge, ach

leig am bodach tuiteam leo air an urlar. “A dhuine bhoichd,” ars’ Iain, “tha ’m fuachd ort.”

Chaidh Iain ’n a shìneadh ’s an leabaidh, ’s dh’fhág e ’m bodach ’g a gharadh fhéin ri taobh a’ ghealbhaín; ach mu ghairm choileach dh’éirich am bodach ’s thug e chasan leis.

Thainig an duin’ uasal gu maith moch ’s a’ mhaduinn. “Dé ’n támh a fhuair thu, Iain?” “Támh maith,” ars’ Iain. “Cha b’e t-athair am fear a chuireadh eagal ormsa.” “Ro-mhaith,” Iain. “Gheibh thu dà cheud punnd, agus luidh an nochd ’s a’ chaisteal.” “Is mise ’n duine ní sin,” thuirt Iain. Mar a thuirt rinn. Mu mharbhan a’ mheadhno-oidhche, thàinig triuir mhnathan ruadha steach, agus ciste duine mhairbh aca eatorra. Thilg iad suas i ri taobh an teallaich, ’s thug iad na buinn as. Dh’éirich Iain, ’s le sàil a chois chuir e ’n ceann as a’ chiste. Shlaod e mach an seann duine liath, agus, mar a rinn e an oidhche roimhe, chuir e ’s a’ chaithir mhòir e. Thug e dha piob ’s tombaca, ’s leig e leo tuiteam. “A dhuine bhoichd,” ars’ Iain, “tha fuachd ort.” An sin thug e dha cuach làn dighe, ach leig e leatha-sa tuiteam cuideachd. “O dhuine bhoichd, tha fuachd ort,” ars’ Iain a ris. An ceann tacain dh’fhalbh am bodach, mar a rinn e ’n oidhche roimhe. Thuirt Iain ris fhéin, “Ma dh’fhanas mise an so an nochd, agus gu’n tig thusa, bheir mis’ ort gu’m pàigh thu mo phiob, ’s mo thombaca, ’s mo chuach dighe.”

Thàinig an duin’ uasal glè mhoch ’s a’ mhaduinn a ghabhbhail naidheachd Iain. “Dé ’n támh a fhuair thu raoir, Iain?” “Támh maith,” ars’ Iain, “cha b’e ’m bodach liath, t’athair a chuireadh eagal ormsa.”

“Bheir mi dhuit tri cheud punnd, agus fan an nochd,” ars’ an duin’ uasal. “’S bargan e,” ars’ Iain. Thug Iain an caisteal air mar a b’ àbhais, agus an uair a bha tacan de’n oidhche seachad, thàinig ceathrar mhnathan ruadha a steach a’ giùlan ciste duine mhairbh, ’s leig iad sud sìos ri taobh Iain. Dh’éirich Iain—tharuinn e chas, ’s chuir e ’n ceann as a’ chiste. Shlaod e mach an seann duine liath ’s chuir e ’s a’ chaithir mhòir e. Shìn e dha piob ’s tombaca, an corn ’s an deoch, ach leig an seann duine tuiteam leo ’s bhristeadh iad.

“Mu ’m falbh thu as a so, an nochd,” ars’ Iain “pàighidh tu dhomhsa na bhrìst thu.” Ach facal cha tigeadh a ceann a’ bhodaich. An so ghabh Iain crios abharsaic, agus cheangail e ’m bodach ri chliath-aich, ’s thug e leis a luidhe e. An uair a ghoir an coileach-fraoich dh’iarr am bodach air a leigeil as.

“Pàigh na bhrìst thu ’n toiseach,” ars’ Iain.

“Innsidh mise dhuit, mata,” ars’ an seann duine. “Tha seileir dighe shìos fotham, anns am bheil pailteas dighe, tombac’, is pioban: Tha seòmar beag eile làimh ris an t-seileir, anns am bheil coire làn òir, agus, fo starsuich an doruis mhòir the crogan lán airgid. Chunnaic thu na mnathan ud a thainig leams’ an nochd. Sud agad ceathrar mhnathan bho ’n d’thug mise na mairt, agus iad ’n an éigin. Tha iad a’ falbh leamsa h-uile h-oidhche mar so ’g am phianadh. Ach falbh thusa agus innis do mo mhac, mar a tha mis’ air mo shàruchadh; agus falbhadh e agus paigheadh e na mairt, agus thugadh e ’n aire nach bi e trom air a’ bhoichd. Faodaidh tu fhéin agus esan an t-òr ’s an t-airgid a rinn eadaraibh. Pòs fhéin mo sheann nighean, ach cuimhnich gu’n

toir thu pailteas òir do na tha làthair de na bochdan, air an robh mise ro-chruaidh, agus gheibh mise fois gu saoghal nan saoghal."

An uair a thàinig a' mhaduinn thàinig an duin uasal. Dh'innis Iain dha facal air an fhacal mar a thachair 's mar a thuirt am bodach. Ach aon rud cha deanadh Iain—cha phòsadh e seann nighean a' bhodaich. An ceann là no dhà lion e phòcaidean de'n òr—dh'iarr e air an duin uasal a bhi fialaidh ris na bochdan—thog e air agus dh'fhalbh e.

Ràinig e dhachaidh, ach cha robh e fada aig an tigh an uair a thoisich e gabhail fadachd, agus a' miannachadh a bhi air ais 's an reiseamaid. Là dhe na làithean chuir Iain a rìs aghaidh air a' bhaile as an d'fhalbh e. An uair a rainig e an cnoc a bha os ceann a' bhaile co thigeadh far an robh e ach an donas? "Hoho! Iain, 'n a thill thu?" "Hoho! ort fhéin ars' Iain," thill mi, ach co thusa?" "Is mis, an donas, am fear d'an d'thug thus' thu fhéin, an uair a bha thu 'n so mu dheireadh."

"Ai, Ai," ars' Iain, "'s fhada o'n chuala mi iomradh ort, ach cha'n fhaca mi riamh roimhe thu. Cha'n aithnichinn cas dhiot. Cha'n 'eil mi creidsinn idir gur tu th' ann. Dean nathair dhiot fhéin, agus creididh mi thu." Rinn an donas sin. "Dean a nis leomhann bheuchdach dhiot fhéin." Rinn an donas sin. "Spùt a mach a nis lasraichean teine seachd mìle romhad 's seachd mìle as do dheigh." Rinn an donas mar a dh'iarr e. "Nis," ars' Iain, "bho 'n tha mise gu bhi 'n am ghille agad, leum a steach a m'abharsaic, agus giulanaidh mi thu; ach cha'n fhaod thu thighinn a mach gus an iarr mis' ort, airneo tha 'n còrdadh brist."

Gheall an donas gu'n deanadh e mar sin, agus a steach a leum e do'n àbharsaic.

"Nis," ars' Iain, "tha mise dol a dh'fhaicinn bràthar dhomh a tha 's an reiseamaid, ach fanaidh tusa sàmach." Chaidh Iain an sin a steach do'n bhaile, 's ghlaodh fear thall 's fear a bhos, "So Iain, an deserter." Chaidh breith air, agus mòd a chur air. Chaidh an càs 'n a aghaidh, agus thugadh a mach binn a chrochaidh—gu'm biodh e air a chrochadh mu mheadhon là air an là am màireach. Cha robh aig Iain bochd air, ach bha e anabarrach tàmailteach gur h-ann air a' chroich a bha e gu bàs fhaotainn. Mar sin dh'iarr e dh'aon fhàbhar e bhi air a thilgeil le peileir. Thuirt an Coirneal seach gu'm b' sheann saighdear a bh'ann, 's e air a bhi fada anns an arm gu'm faigheadh e roghainn.

Air an là màireach, an uair a bha na saighdearan air an tarruing ann an ordugh, agus Iain gu bhi air a thilgeil, "Dé sud a tha iad ag radh," ars' an donas. "Leig mise 'n am measg, 's cha'n fhada bhios mi cur sgapadh orra." "Uist, Uist!" ars' Iain. "Dé sin a tha bruidhinn riut," ars' an Coirneal. "Cha'n 'eil," ars' Iain, "ach luch bheag bhàn." "Bàn no dubh i," ars' an Coirneal, "na leig thus' as an abharsàic i, 's gheibh thu litir-saorsa, 's na faiceam tuilleadh thu." B'ann mar sin a thachair.

Dh'fhalbh Iain, agus thainig e am beul na h-oidhche gu sabhal, far an robh dà fhear dheug a' bualadh. Chaidh e 'n an comhradh, agus thuirt e, "So dhuibh mo sheann àbharsac, agus thugaibh greis bhualaidh cirre. Tha i cho cruaidh 's gu'm bheil i toirt a' chraicinn dheth mo dhruim." Thug na fir cho maith ri dà uair an uaireadair air an àbharsaic, leis an dà

shuisd dheug, gus mu dheireadh a h-uile buille bheireadh iad dhi, leumadh i gu mullach an t-sabhail, agus thilgeadh i fear air a dhruim an dràsda 's a rìs dhe na bualadairean. An uair a chunnaic iad so thuirt iad ris e bhi falbh, e fhéin is abharsac—nach creideadh iad nach robh an donas innte.

Thog Iain an abharsac air a mhuinn, agus a mach a ghabh e. An ceann ghreis thàinig e far an robh ceardach, 's an robh dà ghobha dheug 'n am fallus a' bualadh nan ord mòra. Chaidh e steach agus thuirt e, "So dhuibh 'illean seann àbharsac, 's bheir mi dhuibh leth-chrun ma bheir sibh greis oirre leis an dà ord-mhor dheug sin. Tha i cho cruaidh 's gu'm bheil i toirt a' chraicinn dhe mo dhruim." B'aoibhinn a' chluich sin leis na goibhnean, agus shìn na seoid oirre. Bu mhaith an spòrs dhaibh àbharsac an t-saighdear; ach cha robh buille bha i faotainn nach tugadh i leum aisde gu mullach na ceardach. An uair a chunnaic iadsan so ghlaodh iad, "A mach à so thu—thu féin 's t' àbharsac. Cha chreid sinn bho dhuine beò nach 'eil am Braman innte." Ghabh Iain roimhe, 's an donas air a dhruim, gus an do ràinig e àmhuinn mhòr. "C' àit' a nis am bheil thu dol Iain," ars' an donas. "Faghaidin beag agus chi thu sin," ars' Iain. "Leig as mi," ars' an donas 's cha chuir mi dragh ort anns an t-saoghal-sa." "No 's an ath fhear," ars' Iain. "'S eadh," ars' an donas. "Stad, mata," ars' Iain, "gus am faigh thu smoc," 's le so a radh thilg e an t-abharsac, 's an donas innte, an teis-meadhon na h-àmhuinn, agus sud an donas agus an àmhuinn 'n an lasair uaine anns na speuran.

IX

RIDIRE GHRIANAIG

“Tha toimhseachan agam ort :
Cha’n e t-fhionna ’s cha’n e t-fhalt,
Cha ’n e ball de bhallaibh de chuirp,
’S tha e ort ’s cha truimid thu e.”

BHA aig Ridire Ghrianaig triuir nighean, nach robh an leithid r’a fhaotainn, no r’a fhaicinn an àite sam bith. Thàinig biasd o’n chuan aon latha, agus thug i leatha iad. Cha robh fhios dé’n rathad a ghabh iad no c’àit an rachta g’an iarraidh.

Bha saighdear anns a’ bhaile, agus triuir mac aige. Mu àm na Nollag bha na mic ag iomain ; agus thuirt am fear a b’òige gu’n rachadh iad ’s gu’n cuireadh iad bàir air leana Ridire Ghrianaig. Thuirt càch nach rachadh—nach biodh an Ridire toilichte—gu’m biodh sud a’ toirt ’n a chuimhne call a chloinne, ’s a’ cur duilichinn air. “Biodh sin ’s a roghainn aige,” arsa Iain, am mac a b’òige, “ach theid sinn ann, agus cuiridh sinn bàir. Tha mise coma dhe’n Ridire, biodh e buidheach no diùmbach.”

Mar sin chaidh iad a dh’iomain, agus choisinn Iain tri bàirean air a bhraithrean. Chuir an Ridire a cheann a mach air uineig, agus chunnaic e iad ag iomain. Ghabh e corruich mhòr airson gu’m biodh a chridhe aig a h-aon sam bith dol a dh’iomain air a leana-san — ni a bha toirt call a chloinne ’n a chuimhne, agus a’ cur mi-thlachd air. Thuirt e r’a bhean : “Co tha cho mi-mhodhail ’s a bhi ’g iomain

air mo ghrunnd-sa, toirt call mo chloinne 'n a mo chuimhne?" Biodh iad air an toirt an so a thiota, 's gun rach peanas a dheanamh orra."

Chaidh an triuir ghilleam a thoirt an làthair an Ridire. "Dé thug oirbh a bhi cho mi-mhodhail," ars' an Ridire, "agus a dhol a dh'iomain air a' ghrunnd agam-sa, toirt call mo chloinne a'm' chuimhe? Feumaidh sibh peanas fhulang air a shon." "Cha'n ann mar sin a bhitheas," ars' Iain, "ach o'n thuit dhuinne thighinn cearr ort, 's fhearr dhuit fardrach de long a dheanamh dhuinn, agus falbhaidh sinn a dh'iarraidh do nigheanan. Ma tha iad fo'n fhiorrachd no fo'n fhuarrachd, no fo cheithir rannan ruadha an domhan, gheibh sinn a mach iad, mu'n tig ceann là is bliadhna, agus bheir sinn air an ais do Ghrianaig iad."

"Ged is tu as òige," ars' an Ridire, "'s ann 'n a do cheann a tha chomhairle as fhearr. Bidh sin air a dheanamh dhuibh." Fhuaradh saoir, 's bha long air a deanamh roimh cheann seachduin. Chuireadh air bord biadh is deoch, uidhir 's a dh'fheumadh iad air son an turuis. Thug iad a h-aghaidh ri muir 's a cùl ri tir, 's dh'fhalbh iad. Ann an seachd là ràinig iad tràigh gheal ghainmheach, agus an uair a chaidh iad air tir, bha sé fir dheug ag obair an aodann creige a' blastadh, agus uachdaran orra.

"Dé 'n t-àit tha so," ars' an sgiobair.

"So an t-àit' am bheil clann Ridire Ghrianaig. Tha iad ri bhi posd' air tri famhairean."

"Dé 'n dòigh air faotainn far am bheil iad?"

"Cha'n 'eil dòigh sam bith ach dol suas anns a' chliabh so ri aodann na creige." Chaidh am mac bu shine anns a' chliabh, agus an uair a bha e shuas mu

leith na creige, thàinig fitheach gearr dubh, 's thoisich e air le inean 's le sgiathan, gus nach mòr nach d'fhàg e dall bodhar e. Cha robh aige ach tilleadh air ais.

Chaidh an darna fear 's a' chliabh, agus an uair a bha e shuas leitheach slighe, thàinig am fitheach gearr dubh 's thoisich e air, 's cha robh air ach tilleadh air ais mar a rinn am fear eile.

Mu dheireadh chaidh Iain 's a' chliabh. An uair a bha e shuas mu leith na slighe, thàinig am fitheach dubh, agus thòisich e air mar a rinn e air cach. "Suas mi gu clis," ars' esan, "ma'm bi mi air mo dhalladh an so." An uair a ràinig e shuas, thàinig am fitheach far an robh e 's thuirt e ris: "An toir thu dhòmh greim thombaca?"

"A dhaor shlaightire! 'S beag comain a tha agad orm air son sin a thoirt duit."

"Na biodh umhail agad de sin. Bidh mise a'm'charaid math dhuit. Theid thu do thigh an fhamhair mhòir, agus chì thu nighean an Ridire a' fuaghal, 's a meuran fliuch le deoir."

Ghabh e air aghaidh gus an do ràinig e tigh an fhamhair. Chaidh e steach, agus fhuair e nighean an Ridire a' fuaghal, mar a thuirt am fitheach.

"Dé thug an so thu?" ars' ise.

"Dé thug thu féin ann 's nach fhaodainn-se tighinn ann?"

"Thugadh mise ann gun taing."

"Tha fhios agam air an sin—c'àit' am bheil am fhamhair?"

"Tha e 's a' bheinn-sheilg."

"Dé 'n doigh air fhaotainn dachaidh?"

"An t-slabhraidh-chomhraig ud a muigh a chrathadh, 's cha'n 'eil 's an fhiorrachd na 's an fhuarrachd

no 'n ceithir rannan ruadh an domhan, aon a chumas comhrag ris, ach Iain òg mac an t-saighdear, á Albainn, 's cha'n 'eil e ach sé bliadhna deug a dh'aois, 's tha e tuilleadh is òg gu dhol a chomrag ris an fhamhar."

"Tha iomadh aon an Albainn a tha cho làidir ri Iain Mac an t-saighdear, ged a bhiodh an saighdear fhéin leis."

Chaidh e mach, agus thug e tarruing air an t-slabhraidh, ach cha d'thug e car aisde, ged a chuir i air a ghlùin e. Dh'éirich e 's thug e an ath chrathadh oirre, agus bhris e teinne innte. Chuala am fhamhair e 's a' bheinn sheilg.

"Aha!" ars' esan. "Cò b'urrainn mo shlabhraidh-chomhraig-sa chrathadh ach Iain og mac an t-saighdear a Albainn, 's tha esan ro-òg fhathast—cha'n 'eil e ach sé bliadhna deug a dh'aois."

Chuir am fhamhair an t-sitheann air gad, 's thàinig e dhachaidh.

"An tusa Iain òg, mac an t-saighdear a Albainn?"

"Cha mhi."

"Co thu, 's an fhiorrachd no 's an fhuarrachd, no an ceithir ranna ruadh an domhan, a b'urrainn mo shlabhraidh-sa charuchadh, mur a tu Iain òg, mac an t-saighdear a Albainn?" "Tha iomadh fear an Albainn a tha cho laidir ri Iain og, mac an t-saighdear, ged a bhiodh an saighdear fhéin leis."

"Tha sud 's an fhaidhdaireachd agam-sa." "Tha mi coma dé tha 's an fhaidheadaireachd agad-sa." "Dé an doigh air am maith leat thu fhéin fheuchainn?" "An uair a bhithinn fhéin 's mo mhàthair thar a cheile, 's a bhithinn ag iarraidh mo thoil fhéin, 's ann an snaoimeannan cruaidhe carachd a bhitheamaid

a' feuchainn. Aon uair gheibheadh ise a' chuid a b'fhearr, agus dà uair cha'n fhaigheadh."

Chaidh iad a sàs 'n a cheile, agus ghabh gach fear a ghreim. Chuir am fhamhair Iain air a ghlùn. "Tha mi faicinn," ars' Iain, "gur tu as treise." "Tha fhios gur mi," ars' am fhamhair.

Chaidh iad an dáil a cheile ris, agus shìn iad air a' char—a' sniomh 's a' toinneamh a cheile. An uair bu diana an spàirn, bhuail Iain a chas 's a' mhuthairle air an fhamhair, agus sud e air slatan a dhroma fodha air an talamh. Ghuidh Iain gu'n robh am fitheach faisg air a nis. Ann an tiota bha am fith-each a' gabhail do'n fhamhair 's an aodann, agus mu na cluasan le inean 's le sgiathan, gus an do dhall 's an do bhodhair e'e.

"Am bheil tarruing airm agad, a bheir an ceann de'n bheisd?" ars' am fitheach. "Cha'n 'eil," ars' Iain. "Cuir do lamh fo mo sgeith dheis-sa, 's gheibh thu corc bheag bhiorach ann, a bhios agam a' buain nam braonanan, 's thoir an ceann deth."

An uair a bha sud seachad thuirt am fitheach ris:

"Nis Iain theid thu steach far am bheil nighean mhòr Ridire Ghrianaig. Bidh i 'g iarraidh ort tilleadh, 's gun dol na's fhaide, ach na toir thusa feairt oirre. Gabh air t'aghaidh, agus ruigidh tu an nighean mheadhonach, 's bheir thu dhomhsa gréim thombaca."

"Bheir mi sin duit gu dearbh, 's maith a choisinn thu e. Bheir mi dhuit leith 's na th'agam." "Cha tabhair idir—'s iomadh là fada gu Bealltuinn." "'S cinnteach nach leig am Fortan gu'm bi mis' an so gu Bealltuinn."

“Tha fios agad air na chaidh seachad, ach cha’n ’eil fios agad air na tha romhad. Faigh uisge blàth agus glan thu féin. Gheibh thu ballan-iocshlaint’ os ceann an doruis. Suath ri do chraicionn e—theirig a luidhe leat fhéin—’s bidh tu slàn fallain am màir-each ; agus am màireach gabhaidh tu air t’aghaidh gu tigh na h-ath te.”

Chaidh e steach ’s rinn e mar a dh’iarr am fitheach air. Chaidh e luidh an oidhche sin, agus bha e slàn fallain ’s a’ mhaduinn, an uair a dh’eirich e.

“’S fhearr dhuit,” arsa nighean mhòr an Ridire, “gun dol na ’s fhaide, ’s gun thu fhéin a chur ann an tuilleadh cunnairt. Tha na’s leòr a dh’òr ’s a dh’air-giod an so, agus bheir sinn leinn e ’s tillidh sinn.” “Cha dean mi sin,” ars’ esan, “gabhaidh mi air m’aghaidh.”

Ghabh e roimhe gus an do ràinig e an tigh anns an robh nighean mheadhonach an Ridire. Ghabh e steach ’s fhuair e ise ’n a suidhe ri fuaghal, ’s i caoineadh, ’s a meuran fliuch le deoir.

“Dé thug thus’ an so ?”

“Dé thug thu fhéin ann ’s nach fhaodainn-se tighinn ann ?”

“Thugadh mis’ ann gun taing.”

“Tha fhios agam air an sin. Dé chuir a chaoineadh thu ?”

“Cha’n ’eil ach aon oidhche agam gus am feum mi bhi posd’ air an fhamhair.”

“C’àit am bheil am fhamhair ?”

“Tha e ’s a’ bheinn-sheilg.”

“Dé ’n dòigh air fhaotainn dachaidh ?”

“An t-slabhraidh chomhraig sin taobh a muigh an tighe a chrathadh ; ach cha’n ’eil ’s an fhiorrachd no

's an fhuarrachd, no 'n ceithir rannan ruagh an domhan, na chrathas i, ach Iain òg mac an t-saighdear, á Albainn, 's tha esan ro-òg fhathast—cha'n 'eil e ach sé bliadhna deug a dh'aois."

"Tha daoine ann an Albainn a tha cho laidir ri Iain og, mac an t-saighdear, ged a bhiodh an saighdear fhéin leis."

Ghabh Iain a mach, 's thug e tarruing air an t-slabhraidh, 's sud e air a dhà ghlun. Dh'èirich e 's thug e 'n ath tharruing oirre, 's ma thug bhris e tri teinneachan dhith. Chual am famhair sud 's a' bheinn-sheilg.

"Aha!" ars' esan, 's chuir e 'n t-sitheann air gad, 's thog e air a ghualainn i, 's ghabh e dhachaidh.

"Cò b'urrainn mo shlabhraidh-chomhraig-sa charachabh, ach Iain òg, mac an t-saighdear á Albainn, 's tha esan ro-òg fhathast—cha'n 'eil e ach sé bliadhna deug a dh'aois."

"Tha daoine ann an Albainn a tha cho làidir ri Iain og, mac an t-saighdear ged a bhiodh an saighdear fhein leis."

"Tha sud anns an fhaidhdearachd againne."

"Tha mise coma dé th' anns an fhaidhdearachd agaibhse."

Sud iad a sàs 'n a cheile, an cruaidh ghreimeannan carachd, agus chuir am famhair Iain air a dhà ghlun. "'S leat mo bheatha," ars' Iain, "'S tu as treise no mise. Feuchamaid car eile." Chaidh iad a sàs 'n a cheile ris, agus an uair a fhuair Iain an cothrom, bhuail e shàil air an fhamhair 's a' mhuthairle, agus chuir e air slatan a dhroma air a 'ghrunnd e. "Fhithich," ars' Iain, "bu mhaith dallanach dhiot a nis." Thainig am fitheach, agus dhall agus bhodhair e am

famhair, a' gabhail dà le ghob, 's le inean, 's le sgiathan.

"Am bheil tarruing airm agad?" ars' am fitheach.

"Cha'n 'eil."

"Cuir do lamh aig bun mo sgeithe deise-sa, 's gheibh thu ann corc bheag bhiorach, a bhios agam a' buain nam braonan." Gabh i 's thoir an ceann deth.

Bha sud seachad.

"A nis," ars' am fitheach, "theid thu steach, agus glanaidh tu thu fhéin le uisge blàth. Gheibh thu am ballan ioc-shlaint' agus suathaidh tu riut fhéin e. Theid thu luidhe, 's bidh tu slàn fallain am màireach. Bidh a' nighean-sa na's seolta, 's na's beulaiche, na bha an té eile, ag iarraidh ort tilleadh agus gun dol na's fhaide; ach na toir thusa feairt oirre. Bheir thu dhomhsa greim thombaca."

"Bheir mi sin, agus gu dearbh is airidh air thu."

Chaidh e steach 's rinn e mar a dh'iarr am fitheach air, agus, mar a thuirt bha e slàn fallain là'r na mhàireach.

"'S fhearr dhuit," arsa nighean mheadhonach an Ridire, "tilleadh dhachaidh 's gun thu fhéin a chur ann an tuilleadh cunnairt. Tha na's leòr a dh'òr 's a dh'airgiod an so dhuit."

"Cha dean mi sin—gabhaidh mi air m'aghaidh."

Mar a thuirt rinn. Ghabh Iain roimhe gus an do ràinig e an tigh anns an robh nighean òg an ridire. Chaidh e steach, agus fhuair e i fuaghal 's a meuran fliuch le deòir, dìreach mar a bha a peathraichean.

"Dé thug an so thu?"

"Dé thug thu féin ann, 's nach fhaodainn-se tighinn ann?"

“Thugadh mis’ ann gun taing.”

“Tha fhios’am air an sin.”

“An tu Iain òg, mac an t-saighdear, á Albainn?”

“’S mi. C’arson a tha thu caoineadh?”

“Cha’n ’eil agam ach an oidhche so gus am feum mi bhi air mo phòsadh ris an fhamhair.”

“C’ait’ am bheil e?”

“Tha e ’s a’ bheinn-sheilg.”

“Dé ’n doigh air a thoirt dachaidh?”

“An t-slabhraidh-chomhraig ud a muigh a chrathadh.”

Chaidh e mach ’s thug e crathadh oirre, ach ’s ann a thainig e nuas air a chliathaich. Dh’éirich e, ’s thug e ’n ath chrathadh oirre, ’s ma thug bhris e ceithir teinneachan innte. Chuala am fhamhair sud ’s a’ bheinn-sheilg, agus chuir e ’n gad sithinn air a ghualainn, ’s ghabh e dhachaidh.

“Cò ’s an fhiorrachd no ’s an fhuarrachd, no an ceithir rannan ruadha an domhan, a b’urrainn mo shlabhraidh-chomhraig-sa chrathadh, ach Iain òg, mac an t-saighdear, á Albainn. Ma ’s e esan a tha ann tha mo bhrathair-sa marbh roimh’n so.”

Tháinig e dhachaidh ’n a dheann, a’ cur na talmhainn air chrith, roimhe ’s as a dheigh.

“An tu Iain òg, mac an t-saighdear?”

“Cha mhi.”

“Co tha ’s an fhiorrachd, no ’s an fhuarrachd, no ’n ceithir rannan ruadh an domhan, a b’urrainn, mo shlabhraidh-chomhraig-sa chrathadh, ach Iain òg, mac an t-saighdear á Albainn, agus tha esan ro-òg fhathast—cha’n ’eil e ach sé bliadhna deug a dh’aois.”

“Nach iomadh fear tha ’n Albainn cho làidir ri

Iain òg, mac an t-saighdear ged a bhiodh an saighdear fhéin leis?"

"Dé 'n doigh air 'm bu mhaith leat t'fheuchainn?"

"Snaoimeannan cruaidhe carachd."

Chaidh iad a sàs 'n a cheile, agus chuir am famhair Iain 'n a leth-shineadh. Dh'fheuch iad an ath char; agus, gun fhios gun fhaireachdan da, bhuail Iain a shàil air an fhamhair 's a' mhuthairle agus leag e e air fras mhullach a ghuailne, 's air slatan a dhroma air an lar.

"Fhithich ghearr dhuibh! Na'm biodh tu agam a nis."

Cha bu luaithe thuirt e'm facal no thàinig am fitheach. Leadair e am famhair mu'n aodann, 's mu na suilean, 's mu na cluasan, le ghob, 's le inean, 's le sgiathan.

"Am bheil tarruing airm agad?"

"Cha'n 'eil."

"Cuir do làmh fo bhun mo sgéithe deise-sa, 's gheibh thu corc bheag bhiorach ann a bhios agam a' buain nam braonan. Gabh i 's thoir an ceann dheth."

An uair a bha sud seachad, thuirt am fitheach ris:

"A nis, gabh fois mar a rinn thu 'n raoir, agus cha'n eagal duit. An uair a thilleas tu le triuir nighean an Ridire, 's a ruigeas tu bearradh na creige theid thu fhéin sios an toiseach, 's theid iadsan sios as do dheigh. Bheir thu dhomhsa gréim thombaca."

"Bheir mise dhuitse sin, agus 's maith an airidh air thu. So dhuit e gu léir."

"Cha ghabh mi ach greim—'s iomadh là fada gu

Bealltuinn. Ged a tha fhios agad dé tha as do dheigh cha'n 'eil fhios agad dé tha romhad."

An la'r na mhàireach chuir iad an ordugh asail, agus chuir iad air am muin an t-òr, 's an t-airgiod a bha aig na famhairean. Ràinig iad bearradh na creige—e fhein, 's triuir nighean an Ridire. Air eagal gu'n tachradh aimlisg 's am bith chuir e na h-igheanan sios roimhe, té ma seach anns a' chliabh. Bha currag òir an té oirre, agus iad air an deanamh suas le daoimeanan—curraicean nach robh an leithid-ean r'a fhaotainn air domhan. Ghleidh e aige fhéin currag na te a b'òige. Bha e feitheamh 's a' feitheamh 's ged a bhiodh e feitheamh fhathast cha tigeadh an cliabh air ais gus e fhéin a thoirt sios. 'S e bh'ann chaidh càch uile air bord 's air falbh a ghabh iad gus an do ràinig iad Grianraig, agus chaidh esan fhàgail air a' bhad ud.

Mar a bha e smaointeachadh dé dheanadh e nis thainig am fitheach far an robh e.

"Cha do ghabh thu mo chomhairle."

"Cha do ghabh, na'n gabhadh cha bhidhinn mar a tha mi."

"Cha'n 'eil àrach air, Iain. Am fear nach gabh comhairle gabhadh e comhrag. Bheir thu dhomhsa gréim thombaca."

"Bheir mi sin."

"Theid thu gu tigh an fhamhair agus fanaidh tu ann an nochd."

"Nach fhan thu fhéin comhla rium a chur dhiom mo chianalais?"

"Cha'n fhan. Cha fhreagair a dhomh."

A la 'r na mhaireach, thainig am fitheach far an robh e:—

“Theid thu nis gu stàbull an fhamhair, agus ma bhios tu tapaidh tha steud an sin, agus is coimhdheis leatha muir no tìr, agus faodaidh gu’n toir i as na càsan so thu.”

Dh’fhalbh iad comhla ’s thàinig iad gus an stàbull. Bu stàbull cloiche a bh’ann, air a chladhach a steach ann an creig, agus dorus cloiche ris. Bha’n dorus a’ clapail gun stad, air ais ’s air aghaidh, a latha ’s a dh’oidhche.

“Feumaidh tu nis bhi sgiobalt,” ars’ am fitheach, agus cothrom a ghabhail feuch am faigh thu steach an uair a bhios e fosgailte, gun e dheanamh gréim ort.”

“S’ fhearr dhuit-sa feuchainn an toiseach, o’n is tu is eòlaiche.”

“Bidh e cho maith.”

Thug am fitheach beic agus godarleum as, ’s chaidh e steach; ach thug an dorus ite á barr a sgeithe, ’s leig e sgreach as.

“Iain bhochd, na’m faidheadh tus’ a steach air cho beag dochuinn riumsa cha bhithinn a’ gearain.”

Thug Iain roid air ais ’s roid air aghaidh, agus an sin thug e leum a steach, ach rug an dorus air agus thug e leis an darna meanachan. Ghlaodh Iain ’s thuit e fuar air urlar an stàbuill. Thog am fitheach e, agus ghiulan e e air barran a sgéithe gu tigh an fhamhair. Chuir e air bord e ’s a bheul ’s a shron fodha. Chaidh e fhéin a mach ’s chruinnich e luibhean dhe’n rinn e ceirean a chuir e ris, ’s ann an deich làithean bha e cho maith ’s a bha e riamh. Chaidh e fhein ’s am fitheach a mach a ghabhail cuairt.

“Nis Iain,” ars’ an fitheach, “gabhadh tu mo chomhairle, ’s na gabh iongantas de ni sam bith a

chi thu feadh an eilein, 's bheir thu dhomhsa greim thombaca."

Ghabh Iain roimhe, agus air dol troimh ghleann dha chunnaic e triuir laoch 'n an sineadh air an druim, sleagh air uchd gach fir, 's e 'n a shioram suain chadail 's 'n a lon fallais.

"Air leam fhein gur deisinneach so," ars' Iain, "dé choire bhiodh ann na sleaghannan a thogail diubh?"

Chaidh e 's dh'fhuasgail e dhiubh na sleaghannan; agus dhùisg na laoch 's dh'eirich iad 'n an seasamh.

"Fhianuis air an fhortan 's air daoine, gur tu Iain òg, mac an t-saighdear á Albainn, 's gu'm bheil e mar gheasan ort dol leinne troimh cheann a deas an eilein so, seachad air uamha an iasgair dhuibh."

Dh'fhalbh e fhéin 's an triuir laoch agus thàinig iad far an robh an uamha. Chaidh fear dhe na laoch a steach, agus chunnaic e an sin cailleach 'n a suidhe 's an fhiacail bu lugha 'n a deud dheannadh i dealg 'n a broilleach, lorg 'n a laimh, agus bior-brosnuchaidh do'n ghriosaich. Bha car de h-inèan mu h-uilt car de falt liath mu ladhran, 's cha robh i aobhach ri amharc oirre. Rug i air slachdan druidheachd 's bhuail i air e agus rinn i carragh maol cloiche dheth. Bha iongantais air an fheaghainn a bha muigh nach robh e tilleadh.

"Theirig a steach," ars' Iain ri fear eile, 's seall de tha cumail do chompanaich."

Chaidh e steach 's rinn a' chailleach air mar a rinn i air an fhear eile. Chaidh an treas fear a steach 's rinn i air mar a rinn i air càch. Mu dheireadh chaidh Iain fhéin a steach. Bha cat mòr ruadh an sin, agus chuir i bara de'n luath dhearg mu cloimhe an los a

bhòdhradh 's a dhalladh, ach bhuail e barr a chois oirre 's chuir e 'n t-eanchainn aisde. Thug e 'n sin làmh air a' chaillich. "Iain na dean," ars' ise. "Tha na daoine sin fo gheasan, agus air son na geasan a chur dhiubh feumaidh tu dhol do dh'eilean nam ban mòra, 's botull de'n uisge bheò thoirt as, 's an uair a shuathas tu riu e thig iad beò."

Thill Iain air ais fo dhuibh thiamhais.

"Cha do ghabh thu mo chomhairle," ars' am fitheach, "thug thu tuilleadh dragh ort féin. Theid thu luidhe an nochd, 's 'n uair a dh'éireas tu màireach, bheir thu leat an steud, 's bheir thu biadh is deoch dhi. 'S coimhdheis leatha muir no tir; agus an uair a ruigeas tu eilean nam ban mòra coinnichidh sé deug gille-stàbuill thu, 's bidh iad gu léir air son biadh a thoirt do'n steud, 's a cur a steach air do shon ach na leig thusa leo. Abair gu'n toir thu fhéin biadh is deoch dhith. An uair a dh'fhàgas tu 'san stàbull i, cuiridh a' h-uile fear de na sé deug car 's an iuchair; ach cuiridh tusa car an aghaidh a' h-uile car a chuireas iadsan innte. Bheir thu dhomhsa gréim thombaca."

"Bheir mi sin, agus taing."

Chaidh e luidhe an oidhche sin, 's anns a' mhaduinn chuir e an steud an ordugh, 's ghabh e air falbh. Thug e h-aghaidh ri muir 's a cul ri tir, 's dh'fhalbh i 'n a deann gus an d'ràinig iad eilean nam ban mòra. An uair a chaidh e air tir choinnich sé gillean deug stabuill e agus bha gach fear ag iarraidh cead an steud a chur a steach 's a biathadh.

"Cuiridh mi fhéin a steach i," ars' Iain, "'s bheir mi 'n aire dhith—cha'n earb mi ri neach sam bith i."

Chuir e steach i, 's an uair a thàinig e mach, chuir

a' h-uile fear car 'san iuchair, ach chuir esan car an aghaidh a' h-uile car a chuir iadsan innte. Bha an steud air innse dha gu'm biodh iad a' tairgse a' h-uile seòrsa deoch dha, ach gun esan a ghabhail deoch sam bith uatha ach meug is uisge. Chaidh e steach, 's mar a thuirt b'fhior. Bha a' h-uile seòrsa deoch dol mu'n cuairt; ach cha ghabhadh Iain deur ach meug is uisge. Bha càch ag òl 's ag òl gus an do thuit iad 'n an sìneadh mu'n bhord.

Dh'iarr an steud air, mu'n do dhealaich i ris, e thoirt an aire 's gun cadal, 's a chothrom a ghabhail air son tighinn air falbh. An uair a chadail càch thàinig e mach as an t-seòmar, 's chual' e an aon cheòl bu bhinne chualas a riamh. Ghabh e air aghaidh agus chuala e ann an àit eile ceòl a bha mòran na bu bhinne. Thàinig e ris gu taobh staidhreach agus chual' e ceòl na bu bhinne 's na bu bhinne agus mu dheireadh thuit e 'n a chadal.

Bhris an steud a mach as an stabull, agus thainig i far an robh e. Bhuail i breab air, agus dhùisg i e. "Cha do ghabh thu mo chomhairl'," ars' ise, "'s cha'n 'eil fhios a nis am faigh thu do ghnòthuch leat no nach fhaigh." Dh'éirich e le duilichinn. Rug e air claidheamh soluis a bha'n oisein an t-seòmar, 's thug e na sé cinn dheug a mach. Ràinig e 'n tobair—lion e botul, 's thill e. Choinnich an steud ris, agus thug e h-aghaidh ri muir 's a cul ri tir 's thill e gus an eilan eile, far 'n do choinnich am fitheach e.

"Falbhaidh tu 's cuiridh tu 'n steud 's an stàbull agus theid thu luidhe an nochd. Am màireach theid thu agus bheir thu beò na laoich, 's marbhaidh tu chailleach; agus na bi cho amaideach am màireach 's a bha thu roimhe so."

“Nach tig thu comhla rium an nochd a chur dhìom mo chianalais.”

“Cha tig—cha fhreagair sin dhomh.”

Air an latha màireach ràinig e 'n uamha. “Fàilte dhuit, Iain,” ars' a' chailleach.

“Fàilte dhuitse, ach cha shlàinte dhuit.”

Chrath e 'n t-uisge air na daoine, agus dh'eirich iad beò. Bhuail e bhas air a' chaillich agus chuir e'n t-eanchainn aisde. Ghabh iad a mach agus chaidh iad gu ceann deas an eilein. Chunnaic iad an t-iasgair dubh ann an sin ag obair air a chuilbheartan. Thug e buille dha le laimh a chuir an t-eanchainn as, 's thug e na laoiach dhachaidh do cheann a deas an eilein. Thàinig am fitheach far an robh e, 's thuirt e :

“Nis theid thu dhachaidh 's bheir thu leat an steud—'s coimhdheis leatha muir no tir. Tha banais ri bhi aig triuir nighean an ridire—dithis ri bhi posda air da bhrathair, agus an te eile air a' cheannard a bha air na daoine aig a' chreig. Fàgaidh tu an currag agamsa ach cha bhi agad ach smaoineachadh orm an uair a bhios e dhith ort, 's bidh mi agad. Ma dh'fheòraicheas neach dhiot cia as a thainig thu, abair gu'n d'thainig as do dheigh, 's ma their e riut c'ait am bheil thu dol, abair gu'm bheil thu dol romhad.”

Chaidh e air muinn na steud, 's thug e a h-aghaidh ri muir 's a cul ri tir, 's air falbh a ghabh e. Cha do rinn e stad no fois gus an do ràinig e an t-sean eaglais ann an Grianais, far an robh lòn feòir, tobair uisge, agus tom luachrach.

“A nis,” ars' an steud, “gabhadh tu claidheamh agus bheir thu 'n ceann diomsa.”

“Cha tabhair gu dearbh—cha b’e mo chomain.”

“Feumaidh tu dheanamh. ’S e th’annamsa nighean òg fo gheasan, ’s cha bhi na geasan dhìom gus an toirear an ceann dìom. Bha mi fhéin ’s am fitheach a’ suiridh, esan ’n a ghille òg ’s mise ’n a mo nighinn òg, ach chuir na famhairean druidheachd oirnn—dheth-san rinn iad fitheach, agus dhiomsa steud.”

Tharruinge chlaidheamh, air dha chul a thionndadh ’s le aon bhuille sgath e ’n ceann dith. Ghabh e roimhe ’s thachair cailleach ris :

“Cia as a thàinig thu ?”

“Thàinig mi as mo dheigh.”

“C’ait am bheil thu dol ?”

“Tha mi dol romham.”

“Sin freagart fir caisteil.”

“Freagart a tha gu maith freagarrach air cailleach mhi-mhodhail mar a tha thusa.”

Chaidh e steach comhla rithe, ’s dh’iarr e deoch. An uair a fhuair e ’n deoch : “C’ait am bheil t’fhear ?”

“Tha e aig tigh an ridire ag iarraidh òr is airgiod, a ni currag do nighean òg an ridire, mar a th’aig a peathraichean—curraicean nach ’eil an leithidean r’a fhaotainn an Albainn.”

An ùin nach robh fada thàinig an gobha fhéin dhachaidh.

“Dé ’s ceard duit, òganaich ?” “Gaibhneachd.”

“’S maith sin. Theagamh gu’n cuidicheadh tu leamsa currag a dheanamh do nighean òg an ridire, ’s i dol a phòsadh.”

“Nach ’eil fhios agad nach urrainn thu sin a dheanamh ?”

“’S éigin feuchainn ris. Mar a dean mi e bidh mi air mo chrochadh am màireach.”

Gleidh do chuid òir is airgid, ach glas mise stigh 's a' cheardaich an nochd 's bidh an currag agam dhuit 's a' mhaduinn."

Rinn an gobha mar a thuirt Iain. An sin ghuidh Iain am fitheach a bhi aige, 's cha bu luaithe a ghuidh na bha am fitheach ri thaobh, 's an currag aige. Bheir thu dhìomsa 'n ceann a nis." "'S mòr a ghabhainn. Gu dearbh cha b'e mo chomain e." "Feumaidh tu dheanamh; oir is gille òg fo gheasan mi, 's cha bhrisear na geasan gus an toirear an ceann diom." Tharruinn e chlaidheamh, 's le aon bhuille sgath e an ceann de'n fhitheach. Anns a' mhaduinn thàinig an gobha steach, 's fhuair e an currag mar a chaidh a ghealltuinn. Thuit Iain 'n a chadal, ach thàinig òganach breagha donn a steach 's dhùisg e e.

"'S mise am fitheach," ars' esan, "'s tha na geasan dhìom a nise." Ghabh iad ceum le chéile sìos far an d'fhàg e an steud marbh, 's an sin choinnich boirionnach òg riu cho àluinn 's a chunnaic sùil a riamh. "'S mise an steud," ars' ise, "'s tha na geasan dhìom a nis."

Chaidh an gobha leis a' churrag gu tigh an ridire. Thug an t-searbhant an currag a steach far an robh an nighean òg, agus thuirt i gu'm b'e sud an currag a rinn an gobha. Ach dh'aithnich a' nighean an currag agus thuirt i: "Cha do rinn e an currag so a riamh. Abair ris an t-slaightire mur a toir e an so air ball am fear a thug dhà an currag gu'm bi e air a chrochadh gun dail."

Chaidh an gobha 's fhuair e 'm fear a thug dha an currag, 's thug e d'a h-ionnsuidh e. An uair a chunnaic ise e ghabh i boch mor, ach chaidh a' chùis a shoilleireachadh.

Phòs Iain agus nighean òg an ridire, 's chaidh cùl a chur ri càch. Cha'n fhaigheadh iad na peathraichean eile. Chaidh an cur troimh 'n bhaile le claidheamhannan maide, 's le criosan-guailne connlaich.

Bha Iain 's a' bhean làn sòlais is aighear, agus tha iad beo an Grianraig fhathast mar do bhasaich iad.

NOTES

I.—MURCHADH IS MIONACHAG

- P. 5, l. 14. **Gabhail air**: idiom for “whipping.” Usage, in certain parts, at least, distinguishes between “gabhail dha” and “gabhail air.” **Ghabh e dha** means “he rained blows on him.” **Ghabh e air** means “he whipped him”—that is, in a general way, but especially after the orthodox fashion.
1. 20. **Mo chuid**: Chuid added to the personal poss. pron. gives a special degree and kind of emphasis. **Mo chuid leabhraichean**: my books, mine and not another’s. It has reference not only to contrast but to totality. **Mo chuid fearainn**: my land—*i.e.* the whole of it. **Mo chuid cloinne**: my children—*i.e.* all of them.
- P. 6, l. 5. **Ghleusas**: sharpen. This word admits of varied application.
- “Slugan a ghleusas cail”—an oesophagus to tone appetite.
- “’S a chur gleus air teudan fìdhle”—and to tune fiddle-strings.
- “Mar bhogha air ghleus”—like a bow ready strung.
- “B’ e sin curach bu mhaith gleus”—that was a curagh that was in excellent trim.

II.—CAOL REIDHINN

- P. 11, l. 10. **Chuir iad rompa**: they set before them. Idiom for “they determined.”
1. 16. **Cho diamhair orra**: *lit.* so mysterious on them.
1. 17. **Gabhail ealla ris na mnathan**: keeping an eye on the women—that is, in such a way as not to draw their attention; watching out of the tail of one’s eye.
1. 20. **Tighinn beò**: idiom for “feeding.” **Co air a tha e tighinn beò?** What is he feeding on? What can be his means of subsistence?
1. 25. **Air an dòigh**: idiom for “comfortable,” “happy.” **Am bheil thu air do dòigh?** Are you happy? **Cia mar a tha iad agaibh?** How are folks with you? **Tha iad gu dòigheil.** They are comfortable. **Tha iad sud gu**

maith air an dòigh. Those people are in comfortable circumstances—they are well off.

- P. 12, l. 4. **Chaidh aca air** : they managed. . . . They were successful in a delicate and difficult job.
- l. 26. **Còmhnaidh an cuid lannan** : by the help of their spears, that is, by means of their spears they vaulted across.
- P. 13, l. 3. **Thàinig iad uile troimhe** : they all revived and recovered.

III.—AN GOBHA-SITH

- P. 14, l. 3. **Là dhe'n robh** : idiom for “a certain day.” The expression is really elliptical. A fuller form would be, **Là dhe na làithean air an robh Fionn**, etc.—A day of the days on which Fionn was, etc.
- l. 14. **Shin . . . as** : stretched out of it. He started off at full speed.
- l. 21. **A righ** : a common form of exclamation, not necessarily a reference to a real king. It is sometimes used in an ironical sense.
- Gu'm meal** : a common form of expressing good will. “Meal is caith” is said to a person on first appearance in a new suit=may you enjoy and wear it. “**Meal an naidheachd**” is the common form of congratulating a newly married person.
- P. 15, l. 1. **Trom cheiste** : deep in love. “Cheiste” is one of many love terms : **M'ulaidh**, my treasure. **M'fheudail**, my treasure—originally, my stock in cattle.

V.—SGEULACHD CHONAILL

- P. 19, l. 6. **Cur as** : *Lit.* put out—*i.e.* put out of existence, “exterminate.”
- l. 10. **Glé mhòr aig a chéile** : very great with each other—*i.e.* deep in each other's affection.
- l. 13. **Chaochail** : “changed.” The change referred to is the change of death. This is one of several well-known expressions which mean “died,” such as, **dh'fhalbh e**, **shìubhail e**, he departed ; **theasdaidh e**, and **theirig e**, he finished. There is a manifest preference for the use of any one of these to the word **bhasaich e**.
- l. 20. **Mar a thubhairt rinn** : as said done. Idiom corresponding to “No sooner said than done.”
- l. 26. **Thug iad na buinn as** : they took the soles out of it. This is idiom for, they took to their heels ; they ran for dear life.
- P. 20, l. 7. **Tràthan** : Tràth was a set time for a diet, or for milking, or for prayers. The day was divided into three tràthan—tràth maidne, tràth nona, and tràth feasgair. Trath-eadraidh was milking time.
- l. 11. **Thug na sedid iad fhéin as** : the braves took themselves out of it. They “cleared out.”

- P. 20, l. 15. **Thug e tigh a bhan-altrum air** : idiom for "he made for his foster-mother's house."
 l. 21. **'S e bh'ann** : what really happened.

VI.—AM BLAIGH BEAG LE BEANNACHD

- P. 22, l. 7. **'S ann a dheasaicheas mise bonnach** : **'s ann** is a frequent idiom. It has an emphatic force resembling an imperative mood, let me bake, etc. **Dheasaicheas** does not mean merely a getting ready, but in this instance the actual baking. Baking bread, or preparing food in general is "**deasachadh**."
 l. 12. **Mar a roghnaich fhuair** : as (she) chose (she) got.
 l. 12. **Thog i oirre** : idiom for, she set out.
 l. 13. **Am beul an anmoich** : at dusk. *Lit.* in the mouth of the lateness.
 P. 23, l. 2. **Tha sin a dhith oirne** : we want that. *Lit.* we are without that. We are in need and want the need supplied.
 l. 22. **Calg-dhireach** : exactly. *Colg* is old word for sword and *calg-dhireach* = straight as sword.
 P. 24, l. 15. **Thà** : This is really elliptical, but thoroughly idiomatic. *Cò tha stigh?* *Thà Iain*—*i.e.* *Tha Iain a stigh*.
 l. 28. **Mar a th'agad** : idiom for "as quick as you know how."

VII.—AM PEATA BAN

- P. 26, l. 16. **An dearbh ghniomh** : the very deed.
 l. 20. **Ghabh iad air an adhart** : they marched ahead.
 P. 27, l. 2. **'S e do bheatha** : idiom for "you are welcome."
 l. 4. **Ghabh iad rompa** : they kept on. this is a variant of "Ghabh iad air an adhart."
 l. 12. **'S ann a dh'fhalbhas mi** : idiom for "I shall just go along with you."
 l. 15. **Shin iad as** : they started off with spirit.
 l. 21. **Ghabh mise mo chead diubh** : I took leave of them.
 l. 27. **Chum iad air an aghaidh** : they kept ahead.
 P. 28, l. 4. **Thug mise mo chasan leam** : I took my feet with me—*i.e.* I left forthwith.
 l. 22. **An donas** : the evil one. He bears a variety of names in Gaelic usage: *An nàmhaid*; *am braman*; *an t-àbharsair*; *braidean*; *am-fear-millidh*; *fudaidh*; *an riabhaeh*; *am fear ud*.
 l. 26. **A steach a ghabh iad** : in they went.
 P. 29, l. 29. **An uair a thug e choille mach** : when he made the wood of it, which was all he could do.

VIII.—AN SAIGHDEAR

- P. 31, l. 18. **Biobull** : In Highland superstition the Bible is considered an excellent charm against the designs of the evil one.
- P. 32, l. 4. **Taobh a' ghealbhairn** : localism for "fire on the hearth."
- l. 13. **Mar a thuirt rinn** : no sooner said than done.
- l. 27. **Bheir mis' ort** : I will bring upon you. Idiom for "I will compel you." A phrase of varied application. It usually conveys a threat. **Bi sàmhach airneo bheir mis' ort**.
- P. 33, l. 25. **Sud agad** : there you have. Idiom for "These are."
- P. 34, l. 1. **Na tha làthair** : as many as are present—*i.e.* as many as are alive. Idiom of very common use. It is equivalent to the English use of "spared." Is he spared? **Am bheil a làthair**.
- l. 14. **Chuir . . . aghaidh air a' bhaile** : set out for the town.
- l. 23. **Cas dhìot** : equivalent to English, "I would not know a bit of you."
- P. 35, l. 7. **Mòd a chur air** : court was held over him.
- l. 11. **Cha robh . . . air** : nothing for it. **Cha'n'eil agam air ach giulan leis**. There is nothing for me but to put up with it.

IX.—RIDIRE GHRIANAIG

- P. 38, l. 5. **Dé thug oirbh** : what possessed you? what made you?
- l. 12. **Fo'n fhiorrachd** : It is suggested that these words may be a corruption for *iochdarach* and *uachdarachd*. The phrase means "in existence."
- P. 40, l. 4. **Tuilleadh is òg** : idiom for "too young." *Lit.* young and more.
- P. 41, l. 16. **Tarring airm** : draw of a weapon—*i.e.* any kind of weapon.
- l. 25. **Feart oirre** : (pay no) heed to her.
- P. 44, l. 1. **Gabhail da** : p. 5, l. 14.
- P. 51, l. 25. **Thug e na se cinn deug a mach** : he took out the sixteen heads. The force of the idiom is that there is usually a keen contest, and that one wins to the extent named.

VOCABULARY

A

Abair, *v.*, say
abhais, *s. f.*, habit; custom
abharsac, *s. f.*, knapsack
achanaich, *s. f.*, petition
acrach, *adj.*, hungry
adhar, *s. m.*, sky
adhart, *s. m.*, progress; *air adhart*, forward
aghaidh, *s. f.*, face; *air aghaidh*, forward
aighear, *s. m.*, rejoicing
aimlisg, *s. f.*, misfortune
ainm, *s. m.*, name
airde, *s. f.*, height
aire, *s. f.*, care; *thoir an aire*, take care
airgid, *s. m.*, money; silver
airidh, *adj.*, deserving; worthy
arm, *s. m.*, weapon
airneag, *s. f.*, sloe
aithnich, *v.*, know
Albainn, *p. n.*, Scotland
allaban, *s. m.*, wandering; *air an allaban*, on the tramp
am, *s. m.*, time
amaideach, *adj.*, foolish
amharc, *v.*, look
anam, *s. m.*, soul
ana-meinn, *s. f.*, provocation
anmoch, *s. m.*, late evening; also *adj.*, late. *Tha mi anmoch*, I am late
aobhach, *adj.*, pleasant
aobhar, *s. m.*, cause
aodach, *s. m.*, cloth
aodann, *s. m.*, face
aoibhinn, *adj.*, joyous
aonta, *s. m.*, indenture
apran, *s. m.*, apron

arach, *s. m.*, accusation; fault-finding
arbhair, *s. m.*, standing corn
aruinn, *s. f.*, close proximity
asal, *s. f.*, ass

B

Bad, *s. m.*, spot; place
ballan-ioc-shlaint, *s. m.*, balm-horn
bainne, *s. m.*, milk
bair, *s. m.*, game
ball, *s. m.*, member
ban-altrum, *s. f.*, nurse; foster-mother
ban-mhaighistir, *s. f.*, mistress
bantrachd, *s. f.*, company
bara, *s. m.*, cloud (of ashes)
barr, *s. m.*, top
bas, *s. m.*, death
basan, *s. m.*, pl. of bas; palm (of the hand)
bath, *v.*, drown
bealltuinn, *s. f.*, May-day
bean-fhuinne, *s. f.*, baking-wife
beannachd, *s. m.*, blessing
bearr, *v.*, clip-shear
beatha, *s. f.*, life, 's e do bheatha, you're welcome
beathach, *s. m.*, beast
beic, *s. f.*, scream
bheinn-sheilg, *s. f.*, hunting-hill
beulaiche, *adj.*, comp. of beulach; glib of tongue
beuchdach, *adj.*, roaring
beuma, *s. f.*, blow (of sword)
biadh, *s. m.*, food
biasd, *s. f.*, beast
biathadh, *v.*, feeding
binn, *adj.*, sweet (of music)

Biobull, *s. m.*, Bible
biorach, *adj.*, pointed
bior brosnuchaidh, *s. m.*, poker
blaidh, *s. m.*, same as *blaigh*, piece
bliadhna, *s. f.*, year
bligheadh, *v.*, milking
bo, *s. m.*, cow
boch, *s. m.*, ecstasy
bochd, *adj.*, poor
bodach, *s. m.*, old man
bodhar, *adj.*, deaf
boidheach, *adj.*, beautiful
boirionnach, *s. m.*, woman
bonn, *s. m.*, condition or terms of service
bonnach, *s. m.*, bannock
braighe, *s. m.*, upper part
Bramman, *s. m.*, Devil
braoisg, *s. f.*, grin
braonan, *s. m.*, bud of a brier
brath, *v.*, intending
breab, *s. f.*, kick
broilleach, *s. m.*, breast
bronach, *adj.*, sad
buain, *b.*, reaping
bualadh, *v.*, striking
bualadair, *s. m.*, one who threshes
buidheach, *adj.*, satisfied
buille, *s. f.*, stroke
bun, *s. m.*, root

C

Cach, *pron.*, the rest
cadal, *s. m.*, sleep
cailleach, *s. f.*, old woman
caisteal, *s. m.*, castle
caithreim, *s. f.*, noise
caithris, *s. m.*, watch (at night)
calma, *adj.*, strong
calltuinn, *s. m.*, hazel
calg-dhireach, *adj.*, precisely
caochail, *v.*, change; die
caoineadh, *v.*, weeping
caol, *adj.*, narrow
car, *s. m.*, turn; trick
carragh, *s. m.*, pillar
cas, *s. m.*, emergency
cath, *s. m.*, battle

cead, *s. m.*, leave
ceannard, *s. m.*, captain; principal
ceard, *s. m.*, trade; occupation
ceardach, *s. f.*, smithy
cearr, *v.*, cross you
cheill, *s. f.*, sense; *gun cheill*, crazy
ceisd, *s. f.*, question; love
ceirean, *s. m.*, plaster
ceum, *s. m.*, step
cianalas, *s. m.*, home-sickness
cinneas, *v.*, growth
clach, *s. f.*, stone
cladhach, *v.*, dig
cleachdta, *v.*, accustomed
claidheamh, *s. m.*, sword
clapail, *v.*, slamming
cliabh, *s. m.*, creel
cliathadh, *v.*, harrow
cliathaich, *s. f.*, side—*i.e.* part below the hip
clis, *adj.*, smart
cloimhe, *s. f.*, wool
cluich, *v.*, play
cnoc, *s. m.*, hill
cnoth, *s. f.*, nut
cobhair, *s. f.*, help
coileach, *s. m.*, cock
coille, *s. f.*, wood; wooded place
coimhdheis, *adj.*, equally ready
coinneach, *s. f.*, moss
coinneal, *s. f.*, candle
coire, *s. m.*, kettle; *s. f.*, fault
choisir, *s. f.*, choir
coltas, *s. m.*, appearance
comain, *s. f.*, recompense
comaith, *s. f.*, sharing food (out of same dish)
chomhairle, *s. f.*, advice
comhdhail, *s. f.*, meeting
comh-dhalt, *s. m.*, half-brother
comhalaich, *v.*, meet
comhnadh, *s. m.*, help
comhradh, *s. m.*, conversation
companach, *s. m.*, comrade
connadh, *s. m.*, fuel
connlach, *s. f.*, straw
core, *s. f.*, large knife
cordadh, *s. m.*, agreement

corr, *s. m.*, surplus
 corruich, *s. f.*, wrath
 cos, *s. m.*, nook
 cothrom, *s. m.*, chance
 crabhach, *adj.*, gaping
 crath, *v.*, shake
 craicinn, *s. m.*, skin
 crann, *s. m.*, plow
 craobh, *s. f.*, tree
 creach, *s. f.*, spoil
 creadh, *s. f.*, clay
 criathar, *s. m.*, riddle
 criosan-guailne, *s. m.*, belts
 crochadh, *v.*, hang
 crogan, *s. m.*, jar
 croich, *s. f.*, gallows
 crois, *s. f.*, cross
 cruach, *s. f.*, heap
 cruaidh, *adj.*, hard
 cruinnich, *v.*, gather
 cuach, *s. f.*, quail
 cuan, *s. m.*, ocean
 cuid, *s. f.*, share
 cuilean, *s. m.*, pup
 cuil-bheart, *s. f.*, wicked device
 euimhne, *s. f.*, memory
 cuisle, *s. f.*, vein
 cumha, *s. f.*, condition
 cunnairt, *s. m.*, danger
 cunntadh, *v.*, counting
 cur, *v.*, sow (seed)
 currag, *s. m.*, cap
 euthach, *s. m.*, madness

D

Dachaidh, *s. f.*, home
 dail, *s. f.*, delay; also meeting
 (in contest)
 dall, *adj.*, blind
 dana, *adj.*, daring
 daonnan, *adv.*, continually
 daor, *adj.*, dear
 deachaidh, *v.*, went
 dealg, *s. f.*, pin; skewer
 dealaich, *v.*, separate
 deamhan, *s. m.*, demon
 deann, *s. m.*, race
 dearna, *s. f.*, palm of hand
 deas, *adj.*, ready

deasaich, *v.*, bake; prepare
 deireadh, *s. m.*, hinder part
 deisinnach, *adj.*, heart-rending
 deoch, *s. f.*, drink
 deonach, *adj.*, willing
 deud, *s. m.*, teeth (as a whole)
 deur, *s. f.*, drop; tear
 dian, *adj.*, intense
 dias, *s. f.*, ear of corn
 dighe, *s. f.*, gen. of *deoch*; drink
 dioladh, *v.*, pay
 diomhain, *adj.*, idle
 diomhair, *adj.*, secret
 dionach, *adj.*, water-tight
 direach, *adj.*, just
 diugh, an diugh, to-day
 diumbach, *adj.*, displeased
 dluthaich, *v.*, approach
 dochunn, *s. m.*, hurt
 doigh, *s. f.*, ease; *air an doigh*,
 at their ease
 doire, *s. m.*, grove
 domhan, *s. m.*, world
 dona, *adj.*, bad
 donas, *s. m.*, devil
 donn, *adj.*, brown
 dragh, *s. f.*, trouble
 dreachmhor, *adj.*
 druidheachd, *s. f.*, witchery
 dual, *s. m.*, lock (of hair)
 dubhach, *adj.*, sad
 duil, *s. f.*, expectation
 duilichinn, *s. f.*, difficulty
 dunain, *s. m.*, heap

E

Eadar, *prep.*, between
 eagal, *s. m.*, fear
 eaglais, *s. f.*, church
 ealaidh, *v.*, creep
 ealla, *v.*, watch
 eanchainn, *s. f.*, brain
 earball, *s. m.*, tail
 earrach, *s. m.*, spring
 easbuig, *s. m.*, bishop
 eile, *pr.*, other
 eilean, *s. m.*, island
 eolach, *adj.*, acquainted

eucorach, *adj.*, wicked ; also *s. m.*,
rascal
eugmhais, *prep.*, without
eun, *s. m.*, bird

F

Fabhar, *s. m.*, favour
fad, *adj.*, long
fadachd, *s. m.*, ennui
faghaidin, *s. f.*, patience
fhaidhdaireachd, *s. f.*, prophecy
faigh, *v.*, get
faighnich *v.*, ask
faihte, *s. m.*, salutation
faire, *v.*, watch
faisg, *adj.*, near
falaich, *v.*, hide
falamh, *adj.*, empty
fallain, *adj.*, healthy
fallus, *s. m.*, sweat
falt, *s. m.*, hair
famhair, *s. m.*, giant
faradh, *s. m.*, ladder
fasach, *s. m.*, wilderness ; desert
fasgadh, *s. m.*, shelter
fath, *s. m.*, occasion
feairt, *s. m.*, heed
feannag, *s. f.*, crow
fearann, *s. m.*, land
fearg, *s. m.*, wrath
feitheamh, *v.*, waiting
feoraich, *v.*, ask
feuchainn, *v.*, try
fheudar, *v.*, behoves
fiacail, *s. f.*, tooth
fiadh, *s. m.*, deer
fialaidh, *adj.*, generous
fiamh, *s. m.*, fear
fionna, *s. m.*, hair
fior-ghann, *adj.*, very scarce
fitheach, *s. m.*, raven
fliuch, *adj.*, wet
fogharadh, *s. m.*, harvest
foghnadh, *v.*, put an end to
foid, *s. m.*, sod
fois, *s. m.*, rest
Fortan, *s. m.*, Providence
fosgladh, *v.*, open
fraoch, *s. m.*, heather

freagair, *v.*, answer
freasdalach, *adj.*, providential
fuachd, *s. m.*, cold
fuaghal, *v.*, sew (garments)
fuar, *adj.*, cold
fuasgail, *v.*, open
fuigheall, *s. m.*, fragments left
over
fuireadh, *v.*, wait
fulang, *v.*, suffer

G

Gad, *s. m.*, withe
gadhar, *s. f.*, dog
gaibhneachd, *s. m.*, black-
smithing
gainmheach, *s. f.*, sand
gainne, *s. f.*, scarcity
gair, *s. f.*, din
gamhlais, *s. m.*, grudge
gaoth, *s. f.*, wind
garadh, *v.*, warm oneself
garraidh, *s. m.*, dyke
geadh, *s. m.*, goose
geall, *v.*, promise
geamhraidh, *s. m.*, winter
gearradh, *v.*, cut
gearain, *v.*, complain
gearr, *v.*, cut
geas, *s. f.*, enchantment
gille-sabhail, *s. m.*, barn-boy
gille-stabuill, *s. m.*, stable-boy
giulan, *v.*, hear
glacadh, *v.*, catch
glaodh, *v.*, cry
glas, *adj.*, grey
glas, *v.*, lock
gleann, *s. m.*, valley
gleus, *v.*, sharpen
gluais, *v.*, move
gluin, *s. f.*, knee
gniomh, *s. m.*, deed
gnothuich, *s. m.*, business
gnuils, *s. f.*, countenance
gob, *s. m.*, bill
gobha, *s. m.*, blacksmith
gobha-sith, *s. m.*, fairy smith
godarleum, *s. m.*, sudden leap
ghoir, *v.*, to crow

goireas, *s. m.*, convenience
 grad, *adj.*, quick
 graineán, *s. m.*, grain
 gránnda, *adj.*, ugly
 greadadh, *v.*, pecking
 greis, *s. f.*, while
 greim, *s. m.*, a bite
 griasaiche, *s. m.*, shoemaker
 griosaich, *s. m.*, fire and ashes
 mixed
 grunnd, *s. m.*, ground
 gualainn, *s. m.*, shoulder
 guidh, *v.*, pray
 guth, *s. m.*, voice

I

Iasgair, *s. m.*, fisherman
 igheanan, *s. f.*, *pl. of nighean*, girl
 im, *s. m.*, butter
 inean, *s. m.*, claws
 innis, *v.*, tell
 iocshlaint, *s. f.*, remedy
 ioghnadh, *s. m.*, wonder
 iolach, *s. m.*, shout
 iomadh, *adj.*, many
 iomain, *v.*, play shinty
 iomair, *s. f.*, field (for sowing in)
 iomradh, *s. m.*, report
 ionaltradh, *v.*, grazing
 iongantas, *s. m.*, wonder
 iosal, *adj.*, low
 ite, *s. f.*, feather
 luchair, *s. f.*, key

L

Ladhran, *s. m.*, plur. of *ladhar*,
 hoof
 laidir, *adj.*, strong
 lan, *adj.*, full
 lann, *s. f.*, spear
 laoch, *s. m.*, hero
 lasadh, *v.*, kindling
 lasair, *s. f.*, flame
 lathair, *adj.*, present
 leabaidh, *s. f.*, bed
 leac, *s. f.*, slab
 leadair, *v.*, thrash
 leagadh, *v.*, to fall
 lean, *v.*, to stick

leana, *s. f.*, level field
 leantuinn, *v.*, to follow
 leig, *v.*, allow
 leithid, *adj.*, kind
 leth-bhrathair, *s. m.*, half-brother
 leth-chrun, *s. m.*, half-crown
 leth-shineadh, *v.*, half-reclining
 leughadh, *v.*, reading
 liath, *adj.*, grey
 lion, *v.*, fill
 lionmhor, *adj.*, plentiful
 litir-saorsa, *s. m.*, discharge
 losgadh, *v.*, burning
 lorg, *s. m.*, staff
 lon, *s. m.*, pond
 long, *s. f.*, vessel
 luachrach, *s. f.*, gen. of *luachair*,
 rushes
 luch, *s. f.*, mouse
 luidhe, *v.*, lying down
 luirgnean, *s. f.*, plur. of *lurga*,
 shin

M

Maduinn, *s. f.*, morning
 maide, *s. m.*, stick
 mairt, *s. m.*, animal (of cattle
 kind)
 mal, *s. m.*, rent
 mallachd, *s. m.*, curse
 maol, *adj.*, bald; blunt
 meadhon, *s. m.*, middle
 meal, *v.*, enjoy
 meanachan, *s. m.*, buttock
 meanglan, *s. m.*, branch
 meirlich, *s. m.*, thief
 meug, *s. m.*, whey
 meuran, *s. m.*, thimble
 miann, *s. m.*, desire
 mi-mhodh, *s. f.*, bad manners
 mi-thlachd, *s. f.*, displeasure
 moch, *adj.*, early
 mod, *s. m.*, court
 moidheadh, *v.*, threaten
 molach, *adj.*, shaggy
 mor-spionnadh, *s. f.*, great
 strength
 much, *v.*, extinguish
 muime, *s. f.*, stepmother

muinntireas, *s. f.*, engagement
(service)
muir, *s. f.*, sea
mullach, *s. m.*, top
muthairle, *s. f.*, ankle

N

Naidheachd, *s. f.*, news
neonach, *adj.*, strange
nigh, *v.*, wash
Nollag, *s. f.*, Christmas

O

Obair, *s. f.*, work
oidheche, *s. f.*, night
oighe, *s. f.*, maiden
oirleach, *s. f.*, inch
oisein, *s. m.*, corner
ol, *v.*, drink
or, *s. m.*, gold
ord, *s. m.*, hammer
ordugh, *adj.*, order

P

Paigheadh, *v.*, pay
pailteas, *s. m.*, abundance
peanas, *s. m.*, punishment
peata, *s. m.*, pet
peic, *s. m.*, peck (measure)
pelleir, *s. m.*, bullet
piuthair, *s. f.*, sister
pos, *v.*, marry
preas, *s. m.*, cupboard

R

Rabhadh, *s. m.*, warning
rachta, *v.*, would go
ran, *s. m.*, cry
rann, *s. m.*, portion
raoir, *adv.*, last night
rathad, *s. m.*, road
reamhar, *adj.*, fat
reic, *v.*, sell
reiseamaid, *s. f.*, regiment
reub, *v.*, tear
riarachadh, *v.*, satisfy
riasg, *s. m.*, peat (such as in the bog)

E

rioghachd, *s. f.*, kingdom
roghainn, *s. f.*, choice
roid, *s. f.*, run (short)
roinn, *s. f.*, portion ; *v.*, share
ruadh, *adj.*, reddish
rud, *s. m.*, thing
ruig, *v.*, reach
ruith, *v.*, run
run, *s. m.*, purpose

S

Sabhal, *s. m.*, barn
saighdear, *s. m.*, soldier
sail, *s. f.*, heel
samhach, *adj.*, quiet
saoil, *v.*, seem ; think
saor, *s. m.*, carpenter
saruchadh, *v.*, weary
sath, *v.*, thrust
seach, *conj.*, since
sealg, *v.*, hunt
seall, *v.*, look
searbhanta, *s. f.*, servant
seich, *s. f.*, hide
selleir, *s. m.*, cellar
seoid, *s. m.*, pl. of *siad*, hero, often used ironically
seolta, *adj.*, cunning
seomar, *s. m.*, chamber
sgaineadh, *v.*, burst
sgalag, *s. f.*, man-servant
sgapadh, *v.*, scatter
sgath, *v.*, cut clean
sgeimheil, *adj.*, vicious
sgiamhach, *adj.*, beautiful
sgiamhail, *s. f.*, yowling
sgiath, *s. f.*, wing
sginean, *s. f.*, pl. of *sgian*, knife
sgìobair, *s. m.*, skipper
sgìobalt, *adj.*, clever
sgoinn, *s. f.*, sprightliness
sgriob, *v.*, scrape
side, *s. m.*, silk
silean, *s. m.*, grain
sineadh, *v.*, stretch
siol, *s. m.*, seed
sitheann, *s. m.*, venison
slabhraidh, *s. f.*, chain
slachdan, *s. m.*, rod

slaightire, *s. m.*, scoundrel
 slan, *adj.*, whole ; healthy
 slaod, *v.*, drag
 slat, *s. f.*, rod
 sleagh, *s. f.*, spear
 sliasaid, *s. f.*, thigh
 sliochd, *s. m.*, posterity
 smuid, *s. f.*, smoke
 snamh, *v.*, swim
 snath, *s. m.*, thread
 snathad, *s. f.*, needle
 snaoim, *s. m.*, knot
 sniomh, *v.*, twist
 socair, *adj.*, at ease
 soghail, *adj.*, luxurious
 soilleirich, *v.*, explain
 soitheach, *s. m.*, vessel
 solas, *s. m.*, delight
 spagail, *v.*, waddling
 speur, *s. m.*, sky
 spors, *s. m.*, fun
 spreidh, *s. m.*, stock
 sput, *v.*, shoot out
 srac, *v.*, tear
 sreath, *s. f.*, rank
 stabull, *s. m.*, stable
 staidhre, *s. f.*, stair
 staoig, *s. f.*, slice of flesh
 starsuich, *s. f.*, threshold
 stob, *s. m.*, stake
 suain, *s. f.*, deep sleep
 suath, *v.*, rub
 subhach, *adj.*, gladsome
 sugh, *s. m.*, juice
 sugradh, *s. m.*, fun
 suibheag, *s. f.*, berry
 suiridh, *v.*, court
 suisd, *s. f.*, flail

T

Tacan, *s. m.*, short time
 tachair, *v.*, meet
 tairgse, *s. f.*, offer
 talamh, *s. m.*, earth
 tamailt, *s. f.*, insult
 tamh, *v.*, dwell
 taobh, *s. m.*, side
 tapaidh, *adj.*, powerful
 tarbh, *s. m.*, bull
 tarsuinn, *v.*, succeed (in an effort)

teagamh, *v.*, doubt
 teallach, *s. m.*, hearth
 teannadh, *v.*, closing with
 tearnadh, *v.*, save
 teicheadh, *v.*, flee
 teinne, *s. f.*, link
 teis-meadhon, very centre
 theirig, *v.*, go
 tiamhais, mournful
 tilg, *v.*, throw
 timchioll, *prep.*, about
 tiodhlacadh, *s. m.*, funeral
 tionndaidh, *v.*, turn
 tiota, *s. m.*, instant (of time)
 tiurr, *v.*, heap
 tobair, *s. f.*, well
 toinn, *v.*, twist
 toll, *s. m.*, hole
 toradh, *s. m.*, fruit
 traigh, *s. f.*, strand
 treabh, *v.*, plough
 trom, *adj.*, heavy
 truaghain, *s. m.*, "object"
 tuagh, *s. f.*, axe
 tuarasdal, *s. m.*, wages
 tuathanach, *s. m.*, farmer
 tuilleadh, *adj.*, more
 turraban, *v.*, toddle

U

Uachdaran, *s. m.*, over-seer ;
 governor
 uaigh, *s. f.*, a grave
 uaine, *adj.*, green
 uaireadair, *s. m.*, a timepiece
 uamha, *s. f.*, a cave
 uamhasach, *adj.*, dreadful
 uasal, *adj.*, noble ; *dwine uasal*,
 a gentleman
 ubhal, *s. m.*, apple
 uchd, *s. m.*, breast ; chest
 uidhir, *s. f.*, quantity ; as much
 as
 ullinn, *s. f.*, elbow
 uin, *s. f.*, time
 uinneag, *s. f.*, window
 umhail, *s. f.*, suspicion ; surprise
 urlair, *s. m.*, floor
 utag, *s. f.*, push

